Narnia
Morgenvandrerens Rejse
C.S.LEWIS

Kommentarer af Louis Nielsen
Kristent Perspektiv 2000 – 2, 3 og 4, 2001 -1

Denne bog er for mig den sværest forståelige af alle bøgerne i Narnia serien. Med det mener jeg ikke selve fortællingen, men snarere, hvad den betyder.

Nogle af fortællingerne i bogen er ligetil, men andre er "sære" på en måde, der i hvert fald for denne læser gør det vanskeligt at udtale sig om, hvad forfatteren på et dybere plan har villet sige, udover at fortælle noget, han har fundet værd at fortælle. Derfor ender det måske med, at min "udlægning" er mere fantasifuld end fortællingen selv.

Nogle biografiske oplysninger

Walter Hooper, Lewis' mangeårige sekretær og ven siger, at Lewis til at begynde med ikke havde nogen planer om at skrive mere end "Løven, heksen og garderobeskabet", men at ideerne og forestillingerne, som udgør de mentale forudsætninger for alle bøgerne, levede i hans sind og tanker.

Lewis' forlægger foreslog forsigtigt, at han godt kunne tænke sig at vide, hvordan lygtepælen i Narnia fra først af kom der. Men det førte i første omgang ikke rigtigt videre. Men da han først var kommet i gang med "Prins Caspian", fortsatte det af sig selv med "Morgenvandrernes rejse", og så standsede serien igen et stykke tid, ikke fordi Lewis manglede inspiration men fordi han skrev "Hesten og drengen". Ved slutningen af "Morgenvandrerens" rejse bliver Eustace lovet endnu et eventyr i Narnia, og det løfte indfries i "Sølvstolen".

Manuskriptet til "Prins Caspian" forelå maskinskrevet i februar 1950, og Lewis' håndskrevne manuskript til "Morgenvandrerens rejse" var da allerede klar til at forlæggeren kunne få det til gennemlæsning. Det blev godkendt næsten uden rettelser. "Morgenvandrerens rejse" er helt åbenlyst skrevet på en bølge af inspiration.

Det er ikke ofte, vi tænker over de ydre omstændigheder i Lewis' liv i de år, Narniafortællingerne blev skabt. Georg Sayer fortæller os i sin Lewis biografifølgende:

"At Narniafortællingerne er fulde af latter og udstråler glæde betyder ikke, at de år, hvor de blev til, var lykkelige for Jack. Det betyder derimod, at hans tro havde lært ham, hvordan han skulle klare vanskeligheder og hæve sig over en elendighed, der ville have overvældet de fleste".

Sayer fortsætter med at berette om vanskelighederne med husholdersken, Mrs. More, hvis sygdom og plager gjorde hende endnu mere vanskelig og tyrannisk end hun i forvejen var, og om broderen Warren og hans tiltagende alkoholisme.

Samtidig måtte man spare på alt, så man frøs grundigt i det store, fugtige og utætte hus, som også forfaldt og gik til, fordi Lewis ikke kunne få sig til at afsætte de nødvendige midler til at få huset sat

i forsvarlig stand.

Om “Morgenvandrerens rejse” især

“Morgenvandrerens rejse” har som sagt ikke et plot, som de øvrige fortællinger har det. Det er virkelig en rejsefortælling, en odyssé , som “Gullivers rejse” og Homers “Odysseen” er det, en rejsefortælling fyldt af symboler og underliggende motiver, som samtidig gør den til en “pilgrimsrejse” eller fortællingen om en pilgrimsrejse.

For man er på en rejse, som ganske vist har et konkret mål: At finde de forsvundne narniske hertuger, men mere og mere bliver det klart, at det egentlige mål er “landet hinsides solen”, Aslans land. Musen Rippitjip er lige fra begyndelsen med på rejsen med det mål for øje. Han er fast besluttet på ikke at skulle vende tilbage, og de fleste af personerne i fortællingen bliver efterhånden mere eller mindre grebet af den samme længsel. Prins Caspian så meget, at alle de øvrige, inklusive Rippitjip ikke blot må nøde ham til at vende tilbage til pligterne i Narnia, men næsten må tvinge ham. Også børnene, i hvert fald Lucy udtrykker længsel efter altid at være hos Aslan i hans land og spørger fortvivlet, om der er en dør i hendes verden ind til hans land?

Længslen efter Gud

Det er en grundliggende overbevisning hos Lewis, at mennesket er skabt af Gud og skabt til at herliggøre Gud, ikke til at herliggøre sig selv. Hvert menneske er i så henseende unikt, og fordi hvert menneske er unikt, har det også sit unike bidrag at give til Skaberens pris, dvs. at gennem dét menneske kommer lige netop det aspekt af Guds uendelige natur frem. Guds væsen er kærlighed, og Guds natur er altid at give. Hvad vi giver ham, giver vi tilbage til ham. Men vi kan aldrig klamre os til Guds gaver og gøre dem til vor ejendom; vi må altid give dem videre og tilbage til ham, hvorfra de kommer. Det er livets mening, og det er Himlen, alt andet er Helvede.

I og med, at vi er Guds skabninger har vi en iboende længsel efter ham og en længsel efter at bidrage med det, vi er skabt med. Denne længsel er vi født med, og vi drømmer om den i barndommen, indtil forkert opdragelse og individuel synd kommer ind og overtager os, så vi bliver mindre og mindre mennesker, dvs. mindre og mindre det, vi er skabt til. Denne tragedie ser vi ikke mindst udspille sig i Eustaces liv indtil forløsende kærlighed i skikkelse af Aslan møder Eustace og sætter ham i frihed og langsomt begynder at forvandle ham.

Eustaces forvandling er en del af plottet i “Morgenvandrerens rejse”. Lewis’ bog “The Abolition of Man” (“abolition” afskaffelse, nedlæggelse, ophævelse), men også “Fra Helvedes Blækhus”, ikke mindst “Fangegarn udbringer en skål” fokuserer meget på det tema, og vi havde også anledning til at møde det i Prins Caspian.

Lewis havde kendt de dybe længsler i sin barndom, og ubevidst havde han forbundet dem med Glæden. Om den havde han dengang digtet og skrevet eventyr, og den var i alle hans lege. Den forsvandt brat, da han blev teenager. Men den vendte til hans store overraskelse tilbage, da han langt senere i livet blev kristen. Vi kan kalde disse længsler for “de dybe længsler”, som ikke mindst romantikken beskæftigede sig meget med. Grundtvig f.eks.lader “de dybe længsler” indgå i det, han kalder “et jævnt og muntert, virksomt liv på jord” og skriver sådan om dem: “Men med de dybe længsler vel bekendt, kun fyldestgjort af glans fra evigheden”.

Vi går næppe meget forkert i byen, hvis vi siger, at “Morgenvandrerens Rejse”i høj grad netop handler om disse længsler, men også om de farer og fristelser, som kan kvæle dem og udslukke dem, ja som aktivt kæmper mod dem. Ikke mindst på grund af det fokus opleves “Morgenvandrerens rejse” også som en pilgrimsrejse med tydelige associationer til Bunyans

“Pilgrimsvandringen”.

En ting mere skal siges, inden vi går i gang med bogen, nemlig, at Lewis havde en overbevisning om, at kristendommen var unik, og at vejen til frelse og til Himlen kun går gennem Jesus Kristus, Guds Søn og menneskers frelser og forsoner. Lewis er, som i de fleste henseender, helt ortodoks, dvs. han sætter aldrig spørgsmålstegn ved kirkens tro og kirkens bekendelse. Men han mente også, at de klassiske myter og menneskers universelle længsler er rettet mod sandheden i det omfang, de ikke er blevet perverteret af menneskets synd.

Det er således klart, at der ikke er nogen vej til Gud uden om Jesus Kristus, men det var også for ham klart, at Gud kunne møde mennesker i myterne og i religionerne og i menneskers længsler og drømme, selvom disse altid i et vist omfang vil være besmittet af menneskets faldne natur.

Det er en spændende tanke, og hvis man vil, kan man finde støtte for den i visse bibeltekster, men dog ikke på sådan en måde, at vi overbevisende kan sige, at sådan lærer Bibelen. Det hører med til de skjulte ting, om hvilket vi ydmygt må sige, at de er for Herren, og derfor dybest set ikke angår os. Han skal nok finde ud af det, også det med at finde ind til den enkelte, således at vedkommende ikke kan være i tvivl om, at han eller hun har mødt Gud.

Om bord på “Morgenvandreren”

Selve skibets navn “ Morgenvandreren ” er symbolsk for det, hele eventyret handler om. Det gode skib er på sejlads mod “Morgenen”, landet, hvor Morgenen kommer fra. Det er ikke så sjældent i litteraturen, at livet sammenlignes med en sejlads. “Morgenvandreren” er sejlet ud fra Narnia, ombord er Caspian, som nu er konge og en narnisk besætning af søfolk. Også Rippitjip er med. Målet er at finde de syv hertuger, som forsvandt under tronraneren Miraz. Men der er også et andet mål, som kun nogle få kender til, at nå derud, hvor havet ender, og hvor Aslans land begynder.

Pludselig sker det en dag, at Edmund og Lucy og den meget egocentriske, vrangvillige, forkælede og pylrede Eustace gennem et billede på væggen af et skib sejlende på havet bliver trukket fra rummet i huset i Cambridge (Eustaces forældres hus) ud i de brusende bølger, fra hvilke de hales ombord på “Morgenvandreren”. Som overalt i Narniafortællingerne kaldes man eller trækkes man til Narnia, man kan ikke af sig selv og af egen drift og viljekomme dertil.

Eustace

Bogen indledes med følgende festlige beskrivelse af Eustace:

“Der var en dreng, der hed Eustace Clarence Scrubb, og han havde næsten fortjent det. Hans forældre kaldte ham Eustace Clarence, og lærerne kaldte ham Scrubb. Jeg kan ikke fortælle dig, hvad hans venner kaldte ham, for han havde ingen. Han kaldte ikke sin far og mor “far” og “mor”, men Harold og Alberta. De var et par meget moderne og avancerede mennesker. De var vegetarer, ikke-rygere og afholdsfolk og gik med en bestemt slags undertøj. I deres hus var der meget få møbler og meget lidt sengetøj, og vinduerne stod altid åbne. Eustace Clarence holdt af dyr, især biller, hvis de var døde og spiddet til et kort. Han holdt af bøger, hvis det var fagbøger med billeder af kornelevatorer eller fede udenlandske børn, der gjorde gymnastik i mønsterskoler”.

Eustace kommer, kan vi høre, fra et meget “politisk korrekt hjem”1 selv om den betegnelse næppe endnu var indført, da Lewis skrev disse ord. Han er rasende over at være trukket med ud i de eventyr, han senere skal komme til at møde, og ikke alene er han søsyg, men han lægger sig lige fra begyndelsen af ud med alt og alle. Ingen kan gøre noget godt for ham, selv om alle prøver at gøre

det så godt som muligt for ham. Alle har det svært med Eustace. Over for musen Rippitjip går det især galt.

Rippitjip er på alle måder modstykket til Eustace, ridderlig ud til knurhårene, pligtopfyldende, alle klassiske og kristne dyder er samlet i ham, fejhed og kujonagtighed er fjernt fra ham, han går aldrig af vejen for at trække våben, hvis situationen, dvs. Aslans ære eller hans venners og folks ære er truet. Med ham får Eustace det svært, og han tager grumme fejl, da han tror, at han ustraffet kan gribe Rippitjip i halen og svinge ham rundt. For musen er ikke sen til med den flade side af sit sværd at tildele ham en mængde slag, så Eustaces bagdel er øm og gul og blå i flere dage derefter. Men Rippitjip bærer ikke nag. Senere i historien, hvor det går så grueligt galt med Eustace, sætter Rippitjip sig hos ham og trøster ham, og da man tror, at Eustace kan være blevet dræbt af en fjende, melder Riipitjip sig straks med en kraftig opfordring til at hævne ham.

Da "Morgenvandrerens rejse", som vi allerede har sagt, består af en række enkeltfortællinger, er det nok bedst, at vi går kronologisk til værks og simpelthen bevæger os fra fortælling til fortælling, hvilket betyder, at vi kommer til at rejse fra ø til ø, og fra hav til hav, hvor Morgenvandreren nu bevæger sig hen.

Rejsens mål

"Hvor skal vi hen?" spørger Edmund Caspian under en samtale efter, at de omsider er kommet på plads om bord på Morgenvandreren. "Det er en længere historie", svarer Caspian og siger så lidt længere henne i samtaleforløbet:

"Den dag, hvor jeg med Aslans velsignelse blev kronet, svor jeg, at når der var blevet fred i Narnia, ville jeg i et år og en dag sejle østerud for at finde min fars venner eller, hvis de var døde, om muligt hævne dem ..... Det er min agt. Men Rippitjip har endnu højere mål. Alles blikke vendtes mod musen. "Så høje som min ånd", sagde den "om end måske så små som min krop. Hvorfor skulle vi ikke kunne sejle til verdens østligste ende? Og hvad vil vi finde dér? Jeg forventer at finde Aslans eget land. Det er altid fra øst, hinsides havet, at den store løve kommer til os." "Det var da slet ikke nogen dum idé," sagde Edmund med ærefrygt i stemmen. "Men tror du, Aslans land er den slags land," sagde Lucy; "jeg mener - den slags man kan sejle til?" "Jeg ved det ikke, madame," sagde Rippitjip. "Men da jeg lå i min vugge, var der en skovkvinde, en dryade, som fremsagde følgende vers:

Hvor hav og himmel mødes,
hvor bølgerne forsødes,
skal Rippitjip hæder vinde
og det yderste østen finde".

Jeg ved ikke, hvad det betyder. Men det har haft en dragende virkning på mig hele mit liv" (Side 26-27).

Her præsenteres vi for det, som er fortællingernes egentlige motiv og den endelige hensigt med hele rejsen. Rippitjip har høje mål, men hans mål kommer ikke indefra, for han er bare en mus, en lille skabning, men lige fra hans tidligste barndom har han følt det uendeligt store drage ham. Dette har sat hans liv i perspektiv og i bevægelse og har uden tvivl også formet ham til den karakter, han er, nobel og ærefuld i sin fremfærd, modig og kompromisløs i al sin handling, altid rede til at gøre sin

pligt og mere end det. Han kan ikke forklare det, det er som sagt noget udenfor ham selv, men det drager ham og fylder ham med en uro og længsel, som aldrig falder til ro, før han er i mål.

En sådan længsel har Gud lige fra begyndelsen lagt i sit folks hjerter. Den hører med til det at høre Guds folk til. Den er dybest set længslen efter Gud selv og længslen efter at være ham nær. Den er der lige fra Abrahams dage, og den møder os på forskellig måde i Bibelens beretninger, profetier og sange, og får substans og form med Jesu komme til verden og alt det, som er knyttet til ham og til hans liv og ord, død og opstandelse og komme igen, ikke mindst i Bibelens sidste bog, Johannes' Åbenbaring bliver den utrolig konkret. For dem, som tror på Jesus Kristus, er denne længsel lagt i dem af Helligånden, og den er en bevidst længsel, dvs. vi ved, hvad vi længes efter, og vi ved, at den vil blive opfyldt.

Men også hos mennesker, som aldrig har hørt evangeliet, og som derfor endnu ikke er kommet til tro, kan længslen være der, men som en længsel, hvor man ikke rigtigt ved, hvad det er, man længes efter, men når man endelig møder det, er man i samme stund klar over, at dér er det, man altid har længtes efter4. At det forholder sig således er i hvert fald en af Lewis' overbevisninger, som også i et vist omfang kan finde støtte i Skriften.

Hvad der hændte på Ødeøerne

Caspian ønsker i første omgang at gå i land her inkognito. "Det er meget lang tid siden, at nogen kan have hørt fra Narnia", siger han og fortsætter: "Det er muligt, at de ikke længere anerkender vores overhøjhed". Den intuition viser sig at være rigtig. De får en meget ublid modtagelse på Ødeøerne, og Caspian, Edmund, Lucy, Eustace og Rippitjip bliver taget til fange og sælges som slaver, ingen ville dog købe Eustace. Caspian bliver dog solgt samme dag, før det egentlige slavemarked afholdes den følgende dag, og er så heldig, at det er en af de forsvundne narniske hertuger, som har købt ham, hertug Bern. Overfor ham afslører Cas-pian sin identitet. Hertug Bern viser sig at være en retsindig mand, som sukker over det moralske forfald på øerne.

"Og hvordan er denne guvernør, denne Gumpas? " Anerken-der han stadig kongen af Narnia som sin overherre? ", spørger Caspian. Og hertug Bern svarer: "Udadtil, ja. Alt bliver gjort i kongens navn. Men det vil ikke hue ham at møde en vaskeægte, levende, narnisk konge. Og hvis Eders Majestæt opsøgte ham alene og ubevæbnet - tja, han ville ikke afsvær-ge sin troskab og huldskab, men han ville lade som om, han ikke troede jer. Eders Majestæts liv ville være i fare." (s. 49)

Ved list lykkedes det Caspian og Morgenvandrerens besætning den følgende dag at ankomme i triumftog til Snæverhavn. Skildringen af deres møde hos Gumpas er en farce, men en farce, som ikke har så lidt bund i virkeligheden, når det at have og bestride et embede udvikler sig til et bureaukrati, som ikke opfatter sig som værende til for folkets skyld, men udelukkende for at tjene sine egne interesser. Gumpas er latterlig i sin arrogance og magelighed, og da Caspian bebrejder ham, at han har tilladt

"denne afskyelige og unaturlige handel med slaver, der er i modstrid med urgammel skik og brug i vort rige", svarer han nedladende: "Nødvendigt, uundgåeligt, en livsvigtig del af den økonomiske udvikling på øerne, forsikrer jeg jer. Vor nuværende velstand er afhængig af den." (side 59).

Samtalen mellem Gumpas og Caspian udvikler sig videre og til sidst konkluderer Caspian:

“..jeg kan ikke se, at slavehandel skulle kunne give øerne hverken kød eller brød eller vin eller tømmer eller kål eller bøger eller musikinstrumenter eller heste eller rustninger eller noget som helst, der er værd at have. Men hvad enten det gør eller ej, må der sættes en stopper for det.” “Men det ville være at skrue tiden tilbage”, gispede guvernøren. “Har I ingen fornemmelse for fremskridt, for udvikling? ” “Det er ikke lige de ord, jeg ville bruge,” sagde Caspian. “I Narnia kalder vi den slags for råddenskab og fordærv. Denne handel må stoppe.”. (side 59-60).

Lewis sætter her sin finger på samfundet, som styres af materialisme og selviske interesser uden ansvarsfølelse og uden respekt for Guds lov og vilje. Og Lewis fortæller os, at konger og regeringer såvel som kirkeledere er under Jesu Kristi herredømme og skylder at adlyde hans bud5. Gumpas’ holdninger minder om tjeneren i Herrens lignelse, som ræsonnerede med sig selv: “Min herre lader vente på sig!”, og som derefter giver sig til at slå sine medtjenere og spise og drikke med svirebrødre” (Matt 24: 48 ff.). Beretningen om Gumpas giver også mindelser om lignelsen om de betroede pund (Luk 19:11 ff.).

Umiddelbart er det svært at få øje på pilgrimsmotivet i netop disse tildragelser undtagen, at Gumpas har slået sig til tåls i den nuværende verden og har givet sig den i vold; han er blevet en slave af fremskridtet og sit eget materielle velbefindende. Han går for at være loyal mod Narnias konge, men det er kun en formel loyalitet. I hele sin embedsførelse lægger han illoyalitet for dagen, og da hans herre endelig indfinder sig, er han ligeglad og uforskammet, selvom hele hans embedsførelse er en hån mod den konge, han hævder at tjene. Han har måske “vundet den hele verden men har betalt med sin sjæl”. Han er i det modstykket til Rippitjip, som ikke lader sig tilfredstille af andet end “det virkelig eventyr” (side 63), og det findes i hvert fald ikke på Ødeøerne og i Gumpas’ korrupte verden.

“Jeg har tit stået her om morgenen”, sagde hertugen (Bern), “og set solen stige op af havet, og somme tider har det set ud, som om den kun var et par mil borte. Og jeg har tænkt på mine venner og spekuleret på, hvad der virkelig ligger hinsides horisonten. Ingenting, velsagtens, og dog skammer jeg mig altid en smule over, at jeg blev tilbage. Men jeg ville ønske, at Eders Majestæt ikke ville tage af sted. Vi får måske brug for jeres hjælp her. Lukningen af slavemarkedet vil muligvis skabe en ny verdensorden; jeg forudser, at vi kommer i krig med Calormen. Herre, tænk jer om endnu en gang.” “Jeg har svoret en ed, hertug Bern,” sagde Caspian. Og bortset fra det, hvad skulle jeg dog sige til Rippitjip?” (s. 65).

“Jesus sagde til ham: Ingen, der lægger sin hånd på ploven og ser sig tilbage, er egnet for Guds rige” (Luk 9:62).

Eustaces eventyr

Efter besøget på Ødeøerne ventede en forfærdelig storm (kapitel 5). Eustace fører dagbog. Hver af disse dagbogsoptegnelser (side 69-74) taler for sig selv om Eustaces arrogance, foragt for andre, flæberi og selvgodhed. Han er til at få kvalme af. Den 11.september ankommer de til en ny ø. Og her begynder “Eustaces eventyr”. Men inden vi begynder på det, er det værd lige at få denne opsummering af, hvad opholdet ombord på Morgenvandreren havde gjort ved Eustace, med:

“Det varede ikke længe, før han kom ud af skoven. Terrænet foran ham begyndte at skråne stejlt opad. Græsset var tørt og nemt at glide i, og han måtte gå ned på alle fire, men selv om han gispede

og temmelig ofte måtte tørre sveden af panden, holdt han et støt tempo. Dette viste iøvrigt, at hans nye liv, skønt han ikke selv var klar over det, allerede havde gjort ham nogen gavn; den gamle Eustace, Harold og Albertas Eustace, ville have opgivet klatreturen efter cirka ti minutter." (s. 77)

Eustace begiver sig ud på egne eventyr, ikke fordi han har trang til eventyr, men fordi han ikke har lyst til at deltage i alt det arbejde, som forestår med at få bragt Morgenvandreren flot efter den kraftige storm. Under sin "flugt" omklamres Eustace af en tæt tåge og forvilder sig bort. Her møder han et mærkeligt dyr, som han aldrig har set. "Edmund eller Lucy eller du selv ville straks have genkendt det, men Eustace havde aldrig læst nogen af de rigtige bøger", skriver Lewis (s.82).

Det var en drage, en døende drage, viser det sig. Eustace, som er blevet gennemblødt ind til skindet af de heftige regnskyl, som faldt, søger ly i dragens hule. Han undrer sig over (igen fordi han ikke har læst de rigtige bøger) den stikkende overflade, han kommer til at ligge på og opdager så, at det var en skat af kroner, mønter, armbånd, guldbarrer, bægre, tallerkener og ædelstene, han lå på. Eustace er klar over, at han nu er en holden mand, og han planlægger en fremtid i Calormen. Hans største problem nu er, hvor mange af disse rigdomme, han kan bære på sig.

Efter al den ophidselse og spænding falder Eustace i søvn, men da han vågner igen, opdager han til sin forfærdelse, at der er en drage både på hans højre og venstre side, som bevæger sig synkront med hver eneste af hans bevægelser. Eustace bliver forfærdet og giver sig til at græde. Med stort besvær kanter Eustace sig ud af hulen ned til vandhullet:

"Men netop som han nåede kanten af vandhullet, skete der to ting. Allerførst gik det op for ham, at han havde løbet på alle fire - og hvorfor i alverden havde han gjort det? Og dernæst, idet han bøjede sig ned mod vandet, troede han et øjeblik, at endnu en drage stirrede op på ham nede fra bassinet. Men i næste sekund gik sandheden op for ham. Dragen i bassinet var hans eget spejlbillede. Der var ingen tvivl om det. Den bevægede sig præcis som han: den åbnede og lukkede munden, når han åbnede og lukkede sin. Han var blevet forvandlet til en drage, mens han lå og sov. Han havde ligget på en drageskat med griske, drageagtige tanker og var selv blevet en drage." (side 88)

Lewis siger dernæst følgende om Eustaces reaktion på at være blevet forvandlet til en drage:

"På trods af smerten var det første, han følte, lettelse. Der var ikke noget at være bange for mere. Han var nu selv et rædselsvækkende væsen, og intet i hele verden ud over en ridder (og ikke en hvilken som helst ridder) ville turde angribe ham. Nu kunne han hævne sig på Caspian og Edmund... Men i samme øjeblik han tænkte dette, gik det op for ham, at det havde han slet ikke lyst til. Han ønskede at være gode venner med dem. Han ønskede at vende tilbage til menneskene og snakke og le og dele ting med dem. Det gik op for ham, at han var et uhyre, der var afskåret fra hele menneskeracen. Han blev grebet af en forfærdende ensomhed. Han begyndte at spekulere på, om han selv havde været så flink og rar, som han altid selv havde troet. Han længtes efter at høre deres stemmer. Han ville have været taknemmelig for et venligt ord - selv fra Rippitjip." (s.89)

Ind imellem at alt dette sker, har de øvrige naturligvis opdaget, at Eustace er blevet væk, og de gør sig allehånde anstrengelser for at finde ham. Her er et lille udpluk af de bemærkninger, de veksler mellem sig:

"Han kan ikke være i nærheden. Så ville han have hørt det (at de råbte og kaldte på ham)," sagde

Lucy. Hun var helt hvid i ansigtet. "Gid pokker havde ham," sagde Edmund. "Hvorfor i alverden skulle han også snige sig væk på den måde?" "Men vi må gøre et eller andet," sagde Lucy. "Måske er han faret vild eller faldet ned i et hul eller blevet taget til fange af vilde indfødte." "Eller dræbt af vilde dyr," sagde Drinian. "Jeg ville ikke savne ham, hvis det er tilfældet," sagde Rhins. "Mester Rhins," sagde Rippitjip, "I burde skamme jer over at sige sådan noget. Den unge mand er bestemt ikke min ven, men han er dog af dronningens slægt, og så længe han er i følge med os, er det en æressag, at vi finder ham, og at vi hævner ham, hvis han er død." (s 85-86)

Det lever de allesammen op til i den kommende tid, hvor de finder Eustace, og Eustace finder dem, ikke mindst efter at det lykkes for dragen at gøre dem klart, at den er Eustace. Eustace er selv som drage begyndt at vise sig fra en langt bedre side. Ud over naturligvis at være en vigtig del af fortællingen om Eustaces odyssé sættes der her fokus på, at vi som kristne skylder at vise alle mennesker ære, fordi selv den dybest faldne stadig har den værdighed at være skabt i Guds billede, selv når billedet mere minder om den Ondes.

Eustace er blevet trukket ind i Narnia, og når det sker, er det for, at man skal møde Aslan. Ved at blive en drage bliver Eustace også i det ydre alt det, han er i sit indre, men paradoksalt som det lyder, er det med denne forvandling, at sandhedens time oprinder for Eustace, og han kommer til at se sig selv, som han virkelig er, ikke som han forestiller sig at være, og han kommer til at gøre op med sig selv, hvem han vil være. Eustace er bragt det første skridt på vejen mod sandhedserkendelse, men han er en drage, og han forbliver en drage. Og han finder ud af, at det "ikke er spor sjovt at være drage. Han var næsten bange for at være alene med sig selv, og dog skammede han sig over at være sammen med de andre" (s.97). En nat sker der noget underfuldt:

"Eustace var tavs så længe, at Edmund troede, han var ved at besvime, men til sidst sagde han: "Det har været rædsomt. Du aner ikke .... men det er i orden nu. Kunne vi ikke gå et andet sted hen og snakke sammen. Jeg har ikke lyst til at møde de andre endnu." Og til Edmund fortæller Eustace, hvad der var hændt ham:

"Nå, ja ... jeg kiggede op og fik øje på det sidste, jeg havde ventet at se: en stor løve, der langsomt kom hen imod mig. Og det sære var, at selv om der ikke var nogen måne i nat, så var der månelys dér, hvor løven var. Den kom nærmere og nærmere. Jeg var rædselsslagen for den. Man skulle tro, at jeg som drage ikke havde behøvet være bange for nogen løver. Men det var ikke den slags rædsel. Jeg var ikke bange for, at den skulle æde mig, jeg var bare bange for den - hvis du kan forstå det." (s.100-102)

Så følger skildringen af, hvad løven ville dragen, alias Eustace.

" ... Og jeg vidste, at jeg var nødt til at gøre, hvad den bad mig om, så jeg rejste mig og fulgte efter den. Og den førte mig langt op i bjergene. Til sidst kom vi op på toppen af et bjerg, som jeg aldrig havde set før, og på toppen af dette bjerg var der en have - med frugttræer og det hele. Midt i den stod en brønd. Jeg tænkte, at hvis jeg kunne komme ned i vandet, ville det lindre smerten i mit ben. Men løven bad mig klæde mig af først. Jeg skulle til at sige, at jeg ikke kunne klæde mig af, fordi jeg ikke havde noget tøj på, da jeg pludselig kom i tanke om, at drager er en slags slanger, og slanger kan smide deres skind. ..... " (s.102)

Men til sin forfærdelse opdager han, at han bliver ved med at være drage, for inden under det første skind med skæl og alt andet, er der endnu et skind, og inden under dette endnu et skind, og så

fremdeles i det uendelige. Til sidst siger Aslan:

"Du bliver nødt til at lade mig klæde dig af ". "Jeg var bange for dens kløer, kan jeg godt fortælle dig, men jeg var temmelig desperat efterhånden. Så jeg lagde mig bare ned på ryggen for at lade den gøre det. Den første flænge, den lavede, var så dyb, at jeg troede, den var gået helt ind i mit hjerte. Og da den begyndte at trække skindet af, gjorde det mere ondt end noget andet, jeg nogensinde har været ude for. Det eneste, der gjorde, at jeg kunne holde det ud, var glæden ved at mærke det blive pillet af. Du ved, hvordan det er at pille skorpen af et sår. Det gør ondt som bare pokker - men det er sjovt at se den komme af." "Jeg ved præcis hvad du mener," sagde Edmund".
.....
Så greb den mig - og smed mig ned i vandet. .....Efter nogen tid tog løven mig op og klædte mig på" .... Og så var jeg pludselig tilbage på dette sted. Og det er det, der får mig til at tro, at det må have været en drøm." "Nej. det var ikke nogen drøm," sagde Edmund. "Hvad tror du det var?" , spurgte Eustace. "Jeg tror, du har set Aslan," sagde Edmund. "Aslan!" sagde Eustace. "Det navn har jeg hørt nævnt flere gange, siden vi kom om bord på Morgenvandreren. Og jeg følte .... jeg ved ikke hvad ... at jeg hadede det. Men dengang hadede jeg alting. Og iøvrigt vil jeg gerne sige undskyld. Jeg har vist nok desværre opført mig rædsomt." " Det skal du ikke ikke tænke på," sagde Edmund. "Du har i hvert fald ikke opført dig så grimt, som jeg gjorde, den første gang jeg besøgte Narnia. Du har kun været et skvadderhoved, men jeg var forræder." (s.103-105)

Det er *en klassisk omvendelseshistorie*, der fortælles her, ikke meget ulig C.S.Lewis' egen. Det er et motiv, vi møder mere end en gang i Lewis' bøger. Omvendelse er for ham en meget vigtig og uundgåelig del af det kristne liv.

Alle den klassiske omvendelseshistories momenter er med her: Bedrøvelsen og skammen over sig selv, den dybe syndserkendelse, de hjælpeløse forsøg på at forbedre sig selv, uviljen mod at lade Jesus og Jesus alene frelse sig og den endelige kapitulation over for ham, smerten ved at lyset fra hans kors falder over ens liv, glæden og befrielsen, fællesskabet med dem, som hører Jesus til, dåben, det ændrede liv. Bjergets top med den dejlige have og dens brønd er sandsynligvis et billede på kirken og dens nådemidler, ultimativt et billede på Paradiset, det som troen på Jesus Kristus og fællesskabet med ham sætter os i bevægelse imod.

Eustace begynder nu på sit liv i Narnia, som en ven af Narnia, og han har flere eventyr foran sig, før han sammen med alle de øvrige kommer til Aslans eget land, men han er nu bragt i bevægelse mod det.

Den afgørende og grundliggende forvandling i Eustaces liv har fundet sted, men helliggørelse er en proces, en endda langsom og livsvarig proces, hvor der kan være mange tilbageslag undervejs:

"Det ville være rart at kunne sige (og det var næsten også sandt), at "fra da af var Eustace en anden dreng". For at være helt præcis, så begyndte han at blive en anden dreng. Han fik tilbagefald. Der var stadigvæk dage, hvor han kunne være yderst trættende. Men de fleste af disse episoder vil jeg se gennem fingre med. Kuren var begyndt" (s.106)

Noter:

1. Moderen, Alberta, er ligefrem typen på en af Lewis' yndlingsaversioner; hun siges at være formet over en af Lewis' nærmeste slægtninge i faderens familie, som han allerede i barndommen ikke brød sig særlig meget om.Alberta er gennemsyret af moderniteten, som Lewis ikke kan forlige sig med. Således er hun "kronologisk snob" (et udtryk Lewis har opfundet), dvs. kun det nyeste er godt

og betyder noget, hun er også sundhedsfanatiker og vegetar, hysset og pylret, men kold og uden varme og kærlighed. Hun er også næsten den eneste i Eustaces omgivelser, som ikke bryder sig om den forandring, der er sket med ham efter eventyrene med Morgenvandreren (s .224).

2. Mere og mere bliver det også klart, at flere af de andre ombord på Morgenvandreren også har dette mål, men tiden for dem at nå det og navnlig gå ind i det er endnu ikke kommet. Vi vender tilbage til det allersidst i fortællingen.

3. Se Johs 14:4-6; 2 Kor 5:5; Kol 1:27; 3:1-4; Heb 11:13-17; 21-22; 25; 35; 39-40; 12:18-24;13:14.

4. Shasta i "Hesten og drengen" havde længslen i sig længe før han hørte om et land, som hed Narnia, og Aslan efterjagede Shasta (sådan følte Shasta det i det mindste) længe før, Shasta vidste noget om Aslan. Drengen Emeth i "Det sidste slag" længtes efter Aslan, som han havde dyrket i den tro, at Aslan og Tash var den samme.

5. Der er ikke tradition for i de kirkesamfund, som hovedparten af dette blads læsere tilhører at pointere, at Jesu Kristi konge- dømme også som en nuværende realitet og ikke blot som en kommende realitet udstrækker sig over alle folk og folkeslag. Men det er givetvis implicit i forkyndelsen af Jesus som konge og alles Herre og er centralt placeret i Johannes' Åbenbaring. Det indbefatter ikke, at magten over rigerne er i kirkens hænder, som den romersk katolske kirke og den ortodokse kirke gør krav på, men det indbefatter afgjort, at det er en del af kirkens ansvar og opgave at appellere til menneskers samvittighed og foreholde samfundet, hvad der ifølge Jesus Kristus er ret, og hvad der er ondt i etiske og moralske spørgsmål og at foreholde det konsekvenserne af at give sig ondskab og gudløshed i vold. Den enkelte kristen såvel som kirken må naturligvis som "jordens lys og salt" selv gå foran både i ord og ikke mindst i handling og vise det omgivende samfund, hvad et liv levet efter Guds riges principper er. På dette område har der været alt for megen svigten både fra kirkens side og fra dens medlemmers side.

Efter de dramatiske hændelser på "Drageøen" - især for Eustace - sejler "Morgenvandreren" videre til nye eventyr.

Efter nogle dages kedsommelig sejlads, som ikke bringer det bedste frem hos et par stykker af dem, oplever de igen noget. Til at begynde med tror de, at det er nogle klipper de ser, m en da "klipperne" bevæger sig, bliver de hurtigt klar over, at den forklaring dur ikke. Det går op for dem, at det er et søuhyre, som med sin lange bugtede krop er i færd med at omklamre skibet med den hensigt at knuse det til pindebrænde, så de kan blive dets bytte:

"De holdt alle vejret, for det var ikke spor rart at blive for- fulgt af noget ukendt, hverken til lands eller vands. Men det viste sig at være langt værre, end nogen af dem reg- nede med. Pludselig, cirka en fodboldbanes længde fra styrbordssiden, dukkede et uhyggeligt hoved op af havet. Det var helt grønt og cinnoberrødt med violette pletter - undtagen der, hvor der sad muslinger fast på det - og af nogen- lunde samme form som et hestehoved, dog uden ører. Det havde kæmpestore øjne, øjne, der var skabt til at stirre gen- nem havets mørke dyb, og et gab fyldt med en dobbelt række skarpe, hajagtige tænder ..... omsider så de, hvad mange mennesker så tåbeligt nærer ønske om at komme til at se - Den store Søslange."

"Uhyret havde lagt sin krop som en løkke uden om Morgenvandreren og var nu begyndt at stramme den løkke. Når den blev helt stram, så- knæk!ville skibet blive forvandlet til flydende pindebrænde, og så ville slangen kunne pille dem op af vandet en efter en".

Umiddelbart vil man forvente, at Den store Søslange som i myterne og i Det gamle Testamente (Livjatan) symboliserer kaosmagterne. Det er de magter og kræfter, inklusive Satan, som altid er i oprør mod Gud og Guds orden.

Disse kræfter fik i og med syndefaldet adgang til mennesket og øver indflydelse over det, ofte gennem det ubevidste og det kollektive. Kaoskræfterne er reelt blinde og uden vid:

"Lucy påstod bagefter, at hun havde set et tåbeligt glimt af tilfredshed i uhyrets øjne. Men helt sikkert er det i hvert fald, at det var et meget dumt dyr, for i stedet for at forfølge skibet drejede det hovedet og begyndte at snuse hele vejen langs sin krop, som om den forventede at finde vragrester af Morgenvandreren der."

Mod disse blinde og destruktive kræfter er der ingen våben, som dur. Det er den altid kampberedte Rippitjip, som først indser det:

"Lad være med at angribe den! Skub til!", siger han. "Og da han sprang op på rælingen foran slangen og stemte sin lille lådne ryg mod dens kæmpestore skællede, slimede krop og begyndte at skubbe så godt, han kunne, forstod en hel del af de andre straks, hvad det var, han ville, og f6r hen til begge rælinger for at gøre det samme, og da søslangens hoved et øjeblik efter dukkede frem igen, denne gang til bagbord, og denne gang vendt bort fra dem, forstod alle det".

Kirken, som iøvrigt arkitektonisk og metaforisk frem stilles som et skib, kender disse farlige kræfter og magter i folkedybet og i tidens strøm[1], som truer med at vikle sig om den og trække den ned i dybet. Disse kræfter kommer vi aldrig rigtig på denne side Himmelen til livs. Alt, hvad vi kan gøre, er at holde os fri af dem og kæmpe for at vikle os ud af dem, hvis vi skulle blive indviklet i dem.

Den gyldne statue (side 117 ff)

Efter denne sindsoprivende oplevelse kommer nogle dage uden, at der sker noget særligt. De går i land på en lille ø, fra hvis top de bedre end fra Morgenvandrerens dæk kan se, hvor stort og hvor øde havet egentlig er. Eustace be- mærker da:

"Det er vanvid at sejle videre og videre ud på det uden at ane, hvor man kommer hen". Men han sagde det kun af vane og ikke for at være ondskabsfuld som før i tiden."

Det er pilgrimsmålet, og det er rejsens egentlige mål, der- for synes rejsen aldrig at slutte, og der synes ikke at være noget håb om, at den nogensinde slutter. Det er vist en fø lelse, de fleste kristne kender til. Hvornår kommer Guds rige, om det overhovedet kommer? Ikke mindst for Eustace, som kun har været med så kort en tid, er det forståeligt, at den følelse melder sig.

På øen har de en underlig oplevelse ved en sø, på hvis bund de ser noget lig en guldstatue. På bredden finder de et sværd og nogle klæder. Søen viser sig at have magiske egenskaber.Alt,hvad der kommer ierøring med dens vand, bliver til guld. Og guldstatuen på bunden af søen er identisk med den person, som i forgangen tid lagde sit sværd ved søbredden, afførte sig sine klæder og sprang i søen, en af de forsvundne narniske hertuger.

Da Edmund sænker et spyd i søen for at finde ud af, hvor dyb den er, må han slippe det, for det bliver ham alt for tungt, og et øjeblik efter ligger det også som et guldspyd på søens bund. Også snuderne på Edmunds støvler, som noget vand fra søen er skyllet op på, er blevet forvandlet til det pure guld. Caspian prøver at dyppe en lyngtot i søen, og da han trækker den op, er den også det pureste guld, og Caspian udbryder ildrød i hovedet:

"Den konge, som ejede denne ø, ville snart blive den rigeste konge i hele verden. Jeg erklærer hermed, at dette land skal være i Namias besiddelse i al evighed. Det skal hedde Guldøen. Og jeg byder jer at holde dette hemmeligt. Ingen må få noget at vide om det. End ikke Drinian - under døds- straf. Har I forstået?"

Caspians heftige opførsel og usædvanlige ordvalg udvikler et voldsomt opgør mellem ham og Edmund, som kunne være endt galt, hvis ikke de alle havde set en, hvis identitet ingen af dem efterfølgende var i tvivl om:

"Hvem tror I egentlig, I taler til?" sagde Edmund. "Jeg er ikke jeres undersåt. Det er tværtimod lige omvendt. ....."Nå, så det mener I, kong Edmund?" sagde Caspian og lagde hånden på sit sværdhæfte. "Årh, hold så op I to," sagde Lucy. "Det er det værste ved drenge. I er allesammen sådan nogle storsnudede, stridslyste idioter ... åhhh!" Hendes stemme gled over i et gisp. Og alle de andre så, hvad hun havde fået øje på.

Hen over den grå bakkeskråning over dem .... lydløst og uden at se på dem, og skinnende, som om sollyset ramte den, selv om solen faktisk var gået om bag en sky, kom den største løve, noget menneske nogen sinde har set, langsomt skridende. Da Lucy bagefter skulle beskrive det, sagde hun: "Han var på størrelse med en elefant", selv om hun ved en anden lejlighed nøjedes med at sige "på størrelse med en bryggerhest". Men det var ikke størrelsen, det kom an på. Ingen vovede at spørge, hvad det var. De vidste, det var Aslan. Og ingen af dem kunne bagefter sige, hvor han blev af, eller hvordan han forsvandt. De kiggede på hinanden, som om de lige var vågnet op af en drøm. "Hvad var det, vi snakkede om?" sagde Caspian. "Har jeg opført mig tåbeligt?"

Det er ikke underligt, at Rippitjip udbryder:

"Herre, der hviler en forbandelse over dette sted. Lad os straks gå tilbage til skibet. Og hvis jeg må få æren af at navngive denne ø, vil jeg kalde den Dødens Ø".

Den forheksede sø, hvor alt, hvad der kommer i berøring med dens vand, bliver til guld, står ikke bare for rigdom, men endnu mere for den uindskrænkedemagt den føler at have, som har mere rigdom end nogen anden. Magt får nemt et menneske til at glemme, hvem det er og til at tiltage sig beføjelser, som det ikke har, ikke alene for at fastholde magten men også for at udvide den.

For et menneske at have magt er en dødsensfarlig ting. Den kaster utvivlsomt glans over livet, men den koster livet. Guldøen er i virkeligheden Dødens Ø. Caspian (og måske Edmund) er på et øjeblik forvandlet fra høflige, tjenende personer til slagsbrødre, nogle "storsnudede, stridslystne idioter".Jo, Lucy har ret. Var det ikke for Aslan og hans pludselige opdukken, behøver vi ikke anstrenge os meget for at gætte, hvad der her kunne være hændt.

Men Aslans tilsynekomst sætter tingene på plads for dem, lærer dem at forstå og værdsætte, hvad sand storhed virkelig er. Aslan synes større end nogensinde, og mere prægtig og strålende end nogensinde. Han siger ingenting. Men ingen af dem er i tvivl om, at han har været der. Og det foregående er ligesom glemt. Kun ved Caspian, at han sikkert har opført sig tåbeligt:

"De kom også i strid om hvem af dem, der skulle regnes for den største. Da sagde han til dem: "Folkenes konger hersker over dem, og de, som udøver magt over dem, lader sig kalde velgørere. Sådan skal det ikke være; men den ældste iblandt jer skal være som den yngste, og lederen som den, der tjener.For hvem er størst: den der sidder til bords, eller den, der tjener. Er det ikke den, der sidder til bords. Men jeg er iblandt jer som den, der tjener." (Luk 22:24-27).

Stemmernes Ø (side 122-161)

Hele tre kapitler foregår på denne ø. Først må vi referere lidt af handlingen og nogle af de citater, som næsten ikke er til at komme udenom. Derefter vil vi forsigtigt vove en slags tolkning.

Efter "Dødens Ø" konstaterer Drinian tørt til Rhins:

"Deres Majestæter virkede en smule forheksede, da de kom om bord. Der skete et eller andet med dem på den ø. Det eneste, jeg kunne få ud af dem, var, at de mener, de har fundet liget af en af de hertuger, vi leder efter".

Tavshed om oplevelser og begivenheder kan have så mange årsager. Det er f.eks.aldrig behageligt at få sandheden om sig selv afsløret og opleve, at man indeholder noget, man aldrig troede, man indeholdt. Heller ikke når det sker med Aslans hjælp.

Eventyrene på Stemmernes Ø er af en helt anden slags end de foregående. De møder nogle særdeles besynderlige væsener, som de kan høre, mærke og føle, men ikke se. Væsenerne har ved hjælp af en troldomsformular i Den store Troldmands Bog gjort sig usynlige, fordi de bilder sig ind at være grimme, så grimme, at de ikke kan holde deres eget udseende ud:

.... hun (Klipse, formandens lille pige) fremsiger formularen ..... og så var vi pludselig allesammen så usynlige, som man overhovedet kunne ønske at se os. Og jeg forsikrer jer for, at det var en

lettelse, at vi ikke kunne se hinandens ansigter. I hvert fald i begyndelsen. Men det korte og det lange er, at vi er dødtrætte af at være usynlige. Og der er en anden ting. Vi havde ikke regnet med, at troldmanden også ville blive usynlig. Men vi har aldrig set ham siden. Så vi ved ikke, om han er død eller er rejst sin vej eller om han bare sidder deroppe og er usynlig og måske kommer ned og er usynlige dernede. Og tro mig, det nytter ikke noget at prøve eller lytte efter ham, for han gik altid rundt på bare tæer og lavede ikke mere støj end en stor kat. Og jeg kan godt fortælle de herrer, at det er ved at blive mere, end vores nerver kan holde til".

De optræder i samlet flok anført af en leder, hvis meninger de applauderer og stereotypt gentager til det ulidelige. Med våbenmagt vil de tvinge Lucy til at gå ind i troldmandens hus og finde og fremsige en formular, som kan gøre dem synlige igen. Når det skal være Lucy, som skal gøre det, er det fordi, de ikke tør sende nogen af deres egne, og fordi Lucy er en pige som Klipse. Lucy er straks villig til at gøre forsøget, så villig, at ingen af de andre skal hindre hende i at gøre det.

Efter megen parlamenteren spørger de Rippitjip til råds, som til deres store forbløffelse tilslutter sig Lucys plan:

"Hendes majestæt har ret", sagde Rippitjip. "Hvis vi havde nogen garanti for at redde hende ved at gå i kamp, så ville der ikke være nogen tvivl om, at dette var vores pligt. Men så vidt jeg kan se, har vi ikke nogen garanti. Og den tjeneste, de beder hende gøre, er på ingen måde æreskrænkende for hendes majestæt, men en ædel og heroisk handling. Hvis dronningen selv mener, hun tør risikere at møde denne troldmand, skal jeg ikke modsætte mig det".

Skildringen af opvartningen, som de usynlige fremmede gav deres "gæster", er morsom og vittig (side 135).

I troldmandens hus - den magiske bog

Lucy begiver sig den følgende dag ind i det store hus. Hun er nervøs,som når man skal til eksamen eller til tandlægen. Men foreløbig overraskes hun ikke af noget slemt. Men hvor gemmer troldmanden sig? Det var det store spørgsmål. Han måtte vel være der, for huset havde magiske egenskaber.Omsider når Lucy frem til den store sal med de mange bøger, også den bog, hun havde brug for, den magiske bog med dens trylleformularer. Lucy vil helst læse i bogen med døren lukket bag sig, men døren lader sig ikke lukke. Omsider får hun bogen lukket op og vil meget gerne fordybe sig i hver side, men må bare konstatere, at det vil tage langt længere tid, end hun har til sin rådighed. Der er oplysninger om, hvordan man kan finde begravede skatte, hvordan man kan komme til at huske noget, man har glemt, og hvordan man kan komme til at glemme noget, man gerne vil glemme, eller hvordan man kan afgøre om en person taler sandt eller ikke, hvordan man kan ændre på vejret, dysse folk i søvn eller trylle folk om. Men bagefter kan hun ikke huske noget af det, hun har læst.

Senere i bogen fandt hun livagtige billeder, som viste sig at være billeder af hende selv,og nedenunder stod der skrevet: "en ufejlbarlig formular, der vil gøre den kvinde, som fremsiger den smukkere end alle andre dødelige". Hun ser også et billede af sin søster Susan, (som altid havde været familiens skønhed), og den Susan er nu grimmere end Lucy. Og Susan var skinsyg over Lucys blændende skønhed, men det betød intet, for nu var alle ligeglade med Susan:

"Jeg fremsiger formularen," sagde Lucy. Jeg er ligeglad. Jeg fremsiger den." Hun sagde jeg er

ligeglad, fordi hun havde en stærk fornemmelse af, at hun ikke burde". Men da hun Iod blikket glide tilbage til de indledende ord i formularen, så hun, midt i skriften, hvor hun var helt sikker på, at der ikke havde været noget billede før, løven Aslans ansigt, som stirrede på hende. Det var malet med en så strålende gylden farve, at det syntes at komme op imod hende fra papiret; og bagefter var hun da heller ikke sikker på, om det i virkeligheden ikke havde bevæget sig en smule. Under alle omstændigheder kendte hun udmærket det udtryk, han havde. Han knurrede, og man kunne se de fleste af hans tænder. Hun blev grebet af rædsel og skyndte sig at blade videre".

"Lidt efter kom hun til en formular, der kunne vise en, hvad ens venner tænkte om en. Som vi ved, havde Lucy haft forfærdelig meget lyst til at prøve den anden formular, den, der kunne have gjort hende smukkere end alle dødelige. Så hun følte, at hun for at opveje, at hun ikke havde fremsagt den, virkelig burde fremsige den her. Og hurtigt, for hun var bange for, at hun skulle skifte mening, fremsagde hun ordene. Så gav hun sig til at vente på, at der skulle ske noget."

Hvad der skete var, at Lucy pludselig ser billeder af nogle af hendes klassekammerater i et engelsk tog, og de taler om hende. Og en af dem driller Marjorie, hendes bedste veninde med hendes venskab med Lucy:

"Du var slyngveninde med hende hele sidste skoleår". "Nej, jeg var ikke,"sagde Marjorie. "Så tåbelig er jeg heller ikke. Ja, det er jo ikke, fordi hun er så forfærdelig endda, men jeg var godt træt af hende længe inden sommerferien". "Nu får du i hvert fald aldrig mere chancen!" råbte Lucy. "Dit forræderiske lille kryb".

På bogens næste side kom Lucy til en formular *"til forfriskning af sindet"*. Lucy har lyst til at blive ved med at læse og finder historien på disse sider så dejlig, at hun vil gå til- bage og læse den en gang til. Men her trådte bogens magi i kraft. Man kunne ikke gå tilbage i den.

Omsider kommer Lucy til en side helt uden billeder, som bærer indskriften "En formular som kan gøre skjulte ting synlige". Hun fremsagde den højt. Og straks mærker hun, at den virker. For der kom farve i det store bogstav øverst på siden, og billederne begyndte at dukke op i margenen. I det samme hørte hun også lyden af sagte fodtrin i gangen, og hun kom i tanke om , at troldmanden gik rundt på bare tæer og ikke lavede mere støj end en kat.
Hun vender sig om og løber så "fremad med et henrykt udbrud og med udstrakte arme. For det var selve Aslan, der stod i døren, løven Aslan, den mægtigste af alle konger":

"Åh, Aslan," sagde hun; "det var sødt af dig at komme." "Jeg har været her hele tiden," sagde han, "men du har lige gjort mig synlig". "Aslan!" sagde Lucy, næsten en smule bebrejdende. "Gør ikke grin med mig. Som om jeg kunne gøre noget, der kunne gøre dig synlig!" "Det gjorde mig synlig," sagde Aslan. "Tror du ikke, jeg vil overholde mine egne regler?"
"Efter en kort pause tog han til orde igen. "Mit barn," sagde han. "Jeg tror, du har luret". "Luret?" "Du lyttede til, hvad dine to skolekammerater sagde om dig." "Nå det? Det faldt mig ikke ind, at det var at lure, Aslan. Var det ikke magi?" "At udspionere folk ved hjælp af magi er ikke anderledes end at udspionere dem på andre måder. Og du har fejlbedømt din veninde. Hun er svag, men hun elsker dig. Hun var bange for den anden pige og sagde noget, hun ikke mente" " Men " "Sig frem, mit kære barn." "Vil jeg nogen sinde komme til at læse den historie igen - den, jeg ikke kunne huske? Vil du fortælle mig den, Aslan? Åh gør det, gør det!" "Javist, ja. Jeg vil fortælle dig den, år efter år. Men kom nu. Vi må møde herren i huset".

Dosmerpoderne bliver glade

Herren i huset er selvfølgelig troldmanden. Han skildres som en gammel mand iført en rød kåbe og med bare tæer. Han har hvidt hår og er kronet med en krans af egeløv, og hans skæg når helt ned til hans bælte. Han bærer navnet Coriakin. I virkeligheden er han en tidligere stjerne, der som en slags straf er blevet sat til at styre dosmerne[2], de mærkelige væsener, som Lucy ved at fremsige trylleformularen igen har gjort synlige (se side 190):

"Er du blevet træt af at herske over så tåbelige undersåtter som dem, jeg har givet dig her, Coriakin?" spørger Aslan. "Nej," sagde troldmanden. "De er ganske rigtigt meget tåbelige, men der er ikke ondt skabt i dem. Jeg er begyndt at blive glad for dem. Men nu og da er jeg måske nok lidt utålmodig og længes efter den dag, hvor de kan styres med visdom i stedet for med denne primitive magi."

Hver ting til sin tid, Coriakin," sagde Aslan. "Ja, hver ting til sin tid, herre," lød svaret. Agter du at vise dig for dem?" "Nej" sagde løven med en svag knurren, som (menteLucy) betød det samme som en latter. "Jeg ville skræmme dem fra vid og sans. Mange stjerner vil blive gamle og falde ned fra himlen, før dit folk bliver modent til det. Og inden solnedgang i dag må jeg besøge dværgen Trumfe, der sidder på slottet Cair Paravel og tæller dagene til hans herre Caspian vender hjem. Jeg vil fortælle ham om, hvad der er hændt jer, Lucy. Se ikke så bedrøvet ud. Vi mødes snart igen." "Snart", gentog Lucy. "Hvad er snart, Aslan?" "Jeg kalder alle tider snart," sagde Aslan; og i næste øjeblik var han forsvundet, og Lucy var alene med troldmanden."

Først deler de et rigt måltid sammen, som troldmanden dækker ved at udtale en trylleformular.

Troldmanden selv drikker dog kun vin og spiser brød:

"Der var ikke noget som helst uhyggeligt ved ham, og Lucy og han sad snart og sludrede løs som gamle venner. "Hvornår vil formularen begynde at virke?" spurgte Lucy" "Vil dosmerne blive synlige igen med det samme?" "Javist ... de er synlige nu. Men de ligger sikkert stadig og sover; de tager altid en middagslur." "Og nu, hvor de er synlige, vil du gøre dem pæne at se på igen?" .... "Hmm, det er et kildent spørgsmål," sagde troldmanden. "Forstår du - det er kun dem, der tror, at de var så pæne at se på førhen. De siger, at de er blevet gjort grimme, men det vil jeg ikke ligefrem kalde det. Mange mennesker vil sikkert sige, at forandringen var til det bedre." "Er de ikke forfærdeligt indbildske?" "Jo. I hvert fald er deres anfører det. De tror på hvert eneste ord, han siger." "Det har vi bemærket," sagde Lucy". "Ja - det ville på en måde være meget nemmere uden ham. Naturligvis kunne jeg forvandle ham til noget andet ..... Men det bryder jeg mig ikke om at gøre. Det er bedre for dem at beundre ham end slet ikke at beundre nogen." "Beundrer de ikke dig?" spurgte Lucy.

"Nej, ikke mig," sagde troldmanden. "De ville ikke beundre mig." "Hvorfor gjorde du dem grimme- jeg mener, hvorfor gav du dem det udseende, som de synes er grimt?" "Tja... de ville ikke gøre, hvad de fik besked på. Deres pligter er at passe haven og skaffe mad - ikke til mig, som de bilder sig ind, men til sig selv. De ville absolut ikke gøre det, hvis jeg ikke tvang dem. Og når man skal passe en have, har man naturligvis brug for vand. Der er en dejlig kilde en kilometers vej oppe ad bakken. Og fra den kilde løber der en bæk forbi haven. Det eneste jeg bad dem om, var at tage vandet direkte fra bækken i stedet for at gå op til kilden med deres spande to eller tre gange om dagen og blive trætte og spilde halvdelen af det på vejen tilbage.

Men de nægtede at indse det fornuftige i det. Til sidst nægtede de helt at vande haven". "Er de virkelig så dumme?" spurte Lucy. Troldmanden sukkede. "Du aner ikke, hvor meget bøvl jeg har haft med dem".

Hvordan tolke det, som de, især Lucy oplever på Stemmernes Ø?

Ja hvordan? Vi kunne nøjes med at lade det stå som fortællinger, men vi kan nok ikke lade være med at spekulere over, hvad det altsammen skal betyde? Men det er ikke så ligetil. Men vi har lov til at bruge vor intuition og vort kendskab til Lewis. Det sikrer dog ikke, at den "udlægning", vi kommer med, er Lewis' egen.

Vi bevæger os i disse fortællinger gennemflere rum. Der er, hvad vi kunne kalde Lucys personlige rum, der er også rum, som bevæger sig gennem verdener og tider, og der er Aslans rum, som er alle de nævnte rum og uendeligt mange flere. Troldmanden Coriakin har også en fortid i et andet rum og i en anden tid. Atter er der i Lucys personlige rum flere rum, fortællingerne hun en gang har kendt, men ikke husker mere men får fortalt af Aslan i stadig nye versioner og hendes samtidige tilstedeværelse i Troldmandens store sal og i en tog kupe i England.

Men hvad er de overordnede motiver udover naturligvis Aslan? Et motiv (en ide vi ved, at Lewis tænkte meget over) er den måde, Gud er til stede på i forskellige verdener og til forskellige tider og den måde, den enkelte kan opleve Gud på i forskellige situationer og til forskellige tider i et helt livsløb. Når vi ikke ved, hvad vi skal kalde den fornemmelse, vi alle har af at blive bevaret, standset, drevet, styret, kalder vi det ofte "Forsynet". Athenerne havde deres alter for "en ukendt Gud". Noget lignende ligger bagved, når ikke-kristne mennesker taler om "Forsynet". Om man vil stave det med stort eller lille er op til den enkeltes egen vurdering. At tale om "forsynet" føles aldrig videre forpligtende eller bindende. Men "Forsynet" er også et bibelsk begreb, selvom ordet "forsyn" aldrig bruges i Bibelen. Kristeligt-teologisk betyder "forsynet": *Guds opretholdelse, styre og den målrettede ledelse af verden; Guds omsorg for sine skabninger" ("Teologisk ordbog").*

"*Dosmerpoderne*", som øens beboere kaldes, er dværge, men en ejendommelig slags dværge. De hører en anden verden og en anden tid til. Alligevel er de Aslans skabninger og underlagt ham, og han interesserer sig også for dem. Tiden, hvor de skal kende ham, ligger bare lysår ude i fremtiden.

Gud kunne ikke bare sådan ud af det blå sende sin Søn til hvilken som helst tid og til hvilket som helst folk. Det tror vi med vort darwinistiske udviklings- og fremskridtssyn måske, at han kunne, men virkeligheden er en anden. Jesus kom til verden, "da tidens fylde var inde", hverken før eller senere.

Vi ved intet om verdener uden for vort solsystem, heller ikke om der er liv og endda civilisation på andre kloder. Men vi ved, at evangeliets indhold gælder alle verdener og alle slægter. Hvordan væsener på andre klode: måtte forholde sig til Gud, ved vi heller intet om . Men fristelsen ti at tro og tænke, at skabningen ved bedre besked end Skaberen, kan være universelt udbredt, og med tragisk-komiske følger der som her. En af følgerne er, at Gud bliver borte, noget som i første omgang virker befriende, men alligvel ender med at bringe bestyrtelse.

Dosmerpoderne opfatter sig selv som grimme og som vanskabninger, men er de egentlig det? De er det, som Gud har gjort dem til, og det er vel "ikke så ringe endda", det er vel det bedste for en hvilken som helst skabning. De gør oprør mod Guds bestemmelse og Guds verdensorden personificeret i troldmanden Coriakin, som transcenderer tid og sted på Stemmernes Ø , idet han egentlig var en stjerne. Vi kan sige, at Coriakin symboliserer "Guds forsyn" , det transcendente i verden, meningen med livet, bestemmelsen med livet, hensigtsmæssigheden i livet, det, som er der før os og bliver efter os, og som vi må leve i pagt med, hvis vi skal lykkes, og det skal gå os vel.

Mod det gør "dosmerpoderne" oprør, ikke mindst deres leder, som de følger i tykt og tyndt, og hvis ord de bevidsløst gentager.Lewis afbilder ikke dosmerpoderne som onde, men som dumme, ja mere end det, som stupide. Coriakin holder af dosmerpoderne, han er ikke nogen despot, som de bagtaler ham for at være, han er der i Aslans sted og regerer over dem i Aslans ånd, men det er et hårdt arbejde, hvad Aslan ikke lægger skjul på.

Stemmernes Ø kan stå for verdener uden for vor egen verden, den kan symbolisere prækristne kulturer eller kulturer uden for den kristne verden. Guds forsyn, som efter nytestamentlig tankegang må navngives som Jesus Kristus (jfv Joh 1:1-13 især vers 9) rækker til alle kloder, til alle tider og alle skabninger. Lewis ønsker ikke, at vi skal glemme det komiske i situationen. For både i Himlen og på jorden må det vække latter, når skabninger opfører sig som dosmerpoderne på "Stemmernes Ø" gør det. Dosmerpodernes selvhøjtidelighed må da vække latter, men pas på! for hvem er det egentlig, vi griner af, når vi griner af dem?

Og sådan er der kun en papirtynd skillevæg mellem dosmerpodernes verden og vor verden. Og i deres måde at indrette sig på i oprør mod Coriakin (Forsynet) kan vi let genkende noget af vor verden, - måske vil Lewis med henvisningen til "haven" ligefrem minde os om Edens Have, og det som fandt sted her - og med skildringen af dosmerpodernes leder og deres blinde og stereotype benovelse for ham, har han måske tænkt på de såkaldte folkelige og demokratiske statssystemer, som fulgte i kølvandet på den franske revolution med dens kliche om "frihed, lighed og broderskab". I vor verden forstørres alting bare uendeligt op (også uhyrlighederne), fordi vor verden er den verden, hvortil Kristus kom, og fordi alt oprør herefter bliver op- rør mod Jesus Kristus, menneskenes sande lys.

Forsynet eller skæbnen

Men "Forsynet" virker ikke bare i tiden og historien og i skabningen, men også i den enkeltes liv . Det er Lucy og hendes adgang til den store hemmelighedsfulde bog i den store sal en illustration af. Forsynet tager her form af det, som vi i daglig tale ofte kalder "skæbne", men som vi som kristne hellere vil kalde "bestemmelse", idet vi tror, at en levende, personlig, barmhjertig og kærlighedsfuld Gud har taget os i hånd.

Bøger associeres ofte i vor bevidsthed med visdom og indsigt, drama og eventyr, bøger skulle gerne gøre os klogere på livet. Derfor er der også ofte noget hemmelighedsfuldt ved bøger, ikke mindst store og gamle bøger. Af og til taler Bibelen om "Guds bøger", som kun Gud, eller den Gud betror det til, kan se i. En sådan bog er troldmandens bog, den bog, dosmerpoderne til deres egen ulykke har set i, og som Lucy nu skal se i, for om muligt at gøre det godt igen, som de har ødelagt for sig selv. Det bliver hurtigt klart for Lucy, at bogen rummer hemmelighedsfyldte kræfter og åbner for et kort øjeblik mulighed for at få en indsigt eller at træffe valg, dødelige ikke normalt har ad gang til.

Bogen indeholder trylleformularer om ting i vor ydre verden, vi gerne vil have indflydelse over og gerne vil kunne beherske, men som vi ikke behersker, som f.eks. at vinde evig rigdom og lykke, kunne fastholde de gode oplevelser for altid og for evigt glemme alle de dårlige, kunne være en flue på væggen og læse alles tanker, helst inden de har tænkt dem, kunne bestemme over vejret osv. Det er menneskets ulykkelige trang til at ville vide alt og manipulere med alt og ligesom for altid spise af kundskabens træ, som afbildes her. Forsynet er her at skåne os for alt det, vi gerne vil, men som vi ikke tåler. .

Læsningen i bogen åbner også op for hemmelige drømme og for muligheden for at få disse drømme opfyldt. Nu er Lucy en pige; havde det været Eustace eller Edward, som havde læst i

bogen, havde drømmen sandsynligvis været en anden, men for Lucy er det det at blive kønnere end nogen anden, mest af alt kønnere end søsteren Susan, familiens smukke pige.

Som i nogle af verdenslitteraturens store dramaer føler Lucy en ubændig trang til at udtale formularen, som opfylder drømmen, koste hvad det vil! Det eneste, som hindrer hende, er Aslan, som mere og mere toner frem på bogens side i gylden, transcendent skønhed, men selv det formår ikke at standse Lucy; først da Aslan knurrer og viser tænder, kommer hun til sig selv.

At Gud udøver sit forsyn bl.a. ved at lede os og beskytte os, ofte mod os selv tages for givet i Bibelen, for Gud har selv lovet både at beskytte og lede dem, som sætter deres lid til ham. Men ofte opfatter vi det at blive ledt mere som at blive bekræftet og få sine ønsker og længsler opfyldt. Men ledelse er lige så ofte, måske oftere at blive bremset og standset i sine ønsker.

At give sig Gud i vold er at overlade sit liv, sin skæbne, det kendte og det ukendte i Guds hænder og overlade til ham at holde styr på ens liv. Mange af vore ønsker udspringer af vor selviske og egoistiske natur og af trangen til at hævde os over andre og overtrumfe andre. Lucys begær efter skønhed er dybest set begæret efter at overtrumfe Susan, og hun ved det godt, og hun ser det for sig. Og hun ser også Susans skinsyge: "men det betød intet, Jor nu var alle ligeglade med Susan" (side 143). Intet under, at Aslan knurrer, så man kunne se de fleste af hans tænder. Og Lucy "blev grebet af rædsel og skyndte sig at blade videre".

Guds forsyn sparer os for indsigt

At tro på Forsynet er ikke det samme som at tro på horoskoper, skytsengle eller amuletter. Karakteristisk for disse ting er, at de er midler, som skal sikre, at heldet er med en, og at det går, som man ønsker. De er blottet for den personlige og etiske kvalitet, som troen på Forsynet uundgåeligt er omgærdet med, for i kristen tankegang er Forsynet kun et navn for Gud, den levende Gud, som også er skaberen, kongen og frelseren. Men også i sine drømme og i muligheden for at realisere sine drømme er Lucy underlagt Aslans herredømme, og frygten for ham vinder også over hendes ubændige vilje til at "fremsige formularen".

Som mennesker kender vi alle til følelsen af, at det ville være dejligt, hvis vi kunne læse andres tanker om os. Eller tænk hvis det ukendte og skjulte blev åbent og tilgængeligt for os! Det forsyn, Gud udøver med os, viser sig bl.a.ved,at han søger at spare os for indsigt, som er harmfuld for os, eller som kan ruinere vort forhold til andre mennesker. Vi kender ikke engang os selv, kun Gud kender os, sådan som vi virkelig er, hvor meget mindre kender vi andre, som de virkelig er. Og vi har en tilbøjelighed til at lægge det værste i det, vi hører og ser hos andre, men da Aslan senere i sin samtale med Lucy vender tilbage til denne episode, ser han, som ser og kender alt, det fra en meget lysere og venligere side end Lucy havde gjort. For det står jo skrevet i Aslans bog, at "kærligheden ikke hidser sig op og ikke bærer nag, men "tror alt, håber alt og udholder alt"?

Så er der siderne med formularen "til forfriskning af sindet". Disse sider mindede mere om en historie end om en formular. Men desværre glemte man med det samme, hvad man havde læst, og man kunne ikke gå tilbage i bogen og læse dem igen. Men historierne var så liflige, at herefter var "en god historie for Lucy, en som mindede hende om den glemte historie i Troldmandens bog. Senere, da Lucy ser Aslan og taler med ham, minder hun ham om den glemte historie, og Aslan lover hende at fortælle den for hende "år efter år".

Mennesket har ikke mulighed for at leve livet om. Livet bruges, som det leves. Vi får ikke barndomsårene eller nogen anden gylden periode, hvis vi har kendt en sådan, tilbage. Men det virkeligt værdifulde og afgørende i livet kommer som en gave til os udefra, udenfor os selv.Og den gave kan vi modtage i alle aldre af vort liv, og for hver gang vi modtager den er der noget, som

afklares for os. Det er den virkelig gode historie, den Aslan vil fortælle os igen og igen.

Fundet af Glæden

Mon Lewis ikke tænker på "glæden" her, glæden, han i barndommen fandt i det eventyrland, han så intenst levede i, men som forsvandt i ungdomsårene og de første manddomsår, indtil han igen blev fundet af Jesus Kristus, "*fundet af glæden*", som han selv kaldte det. De virkelige gode historier har med den sande og egentlige virkelighed at gøre, med den store historie, Guds historie, bibelshistorien, med alle de store fortællinger, som på en eller anden måde og i en eller anden form afbilder den sande virkelighed, virkeligheden over al virkelighed, som vi må have med i vort liv, hvis vi skal være virkelige mennesker.

Kun de kan forfriske sindet. Og det gør de, også om vi glemmer dem.Men fordi de er de virkelige fortællinger, dukker de frem igen og igen, og nu i former og skikkelser, som passer til vort liv, sådan som det er og opleves nu. Fortællingen, Guds store fortælling, er Forsynets store gave til os fra begyndelsen af livet. Den vil blive fortalt for os igen og igen som årene går. Med mindre vi da lukker af for den, og ikke vil høre den. Det sørgelige er, at det er der så mange der gør, af eget valg måske eller måske snarere fordi åndsklimaet i skole og i samfund nu efterhånden i årtier har sat sig kraftigt imod, at kommende generationer skal lære den store fortælling at kende. Men hvilken åndelig forarmelse og forkrøbling, der er fulgt med!

Den sidste formular, Lucys blik fanger, er formularen ,"som kan gøre skjulte ting synlige". Med den gør hun dosmerpoderne synlige, og med den gør hun Aslan synlig. Aslan har været der hele tiden, men nu bliver han synlig. For, som han siger, "han adlyder sine egne love".

Jesus Kristus er som skaber af alle ting og som Herre over alle ting allevegne og bag alle ting. Han er lyset og livet, og han er forud for alle ting. Som Guds Søn er han den, "som var, som er, og som kommer". På en måde har Lucy ret, når hun protesterer "Som om jeg kunne gøre noget, der kunne gøre dig synlig". Men på den anden side har Jesus lovet, at han vil lade sig finde af den, som søger ham. Uden at vi ønsker hans nærvær, oplever vi ikke hans nærvær. Ønsker vi ikke hans indblanding, holder han sig borte fra os. Den, som ikke vil have med Jesus at gøre, kan leve hele sit liv uden at få noget med ham at gøre. Men det gør ikke ham mindre virkelig, det ophæver ikke inkarnationen og himmelfarten. Og på den yderste dag må vi alle møde ham.

Forsynet har for den kristne fået navn, er blevet inkarneret. Og navnet er Jesus Kristus. Men under det navn møder vi det kun, hvis vi tror på Jesus Kristus. Og det er så op til os, om vi vil det. Men vil vi det, bliver Forsynet synlig, og vi kan se alle vort livs skjulte tråde samlet i ham.

Noter:

1. Nazismen, kommunismen, KuKlux Klan, BZ ere, hooliganismen i dens ekstreme og voldelige former, anarkistiske venstreorienterede og miljøfanatiske bevægelser, dyrevelfærdsfanatikere og højreradikale broderskaber er nyere og moderne konkrete eksempler på disse kræfters tilstedeværelse.

2. De kaldes "dosmere" fordi de opfører sig så tåbeligt, og de kaldes "poderne", fordi troldmanden havde forvandlet dem til kun at have en fod (monopode: en person med en fod), ganske vist en kæmpe bredtået fod, som krummer en smule opad, og kan minde om en kano. Oprindelig var de almindelige dværge, "men langtfra så rare som dem I har i Narnia", som troldmanden siger.

Den mørke ø (side 162-173)

Tretten dages sejlads ligger foran dem. Der sker ikke noget særligt, og tiden går mest med tidsfordriv. Det "land", de nu kommer til, er ikke et land eller en ø i normal forstand. Lewis siger kort og godt "Det var mørke" - "ret svært at beskrive, men du vil forstå, hvordan det var, hvis du forestiller dig, at du kigger ind i en jernbanetunnel - en tunnel, der enten er så lang eller så krum, at man ikke kan se lys i den anden ende". Morgenvandrerens besætning kommer i tvivl om, hvorvidt man skal fortsætte sejladsen. Kaptajnen fraråder det og bakkes op af sit mandskab og af Edmund. Lucy og Eustace ytrer sig ikke, men er dog glade ved udsigten til at vende om. Kun Rippitjip er af en anden mening: "Hvorfor ikke?" sagde han. "Vil nogen venligst forklare mig, hvorfor vi ikke skulle fortsætte?" og han fortsætter:

" Hvis I havde været bønder eller slaver, kunne jeg meget vel have fået det indtryk, at dette forslag var et udslag af fejhed. Men jeg håber, at det aldrig skal komme til at hedde sig i Narnia, at en gruppe ædle og kongelige personer i deres bedste alder stak halen mellem benene, fordi de var mørkerædde."
"Men hvad skal det nytte at sejle ind i det mørke?" spurgte Drinian. "Nytte?" svarede Rippitjip. "Nytte? Hvis I kun tænker på at fylde pengepungen, så må jeg indrømme, at det sikkert intet vil nytte. Men så vidt jeg ved, har det på intet tidspunkt været nyttige ting, vi søgte, men hæder og eventyr. Og her, foran os, venter os et stort eventyr. Hvis vi derimod vender om, vil det eneste, vi får, være en plet på vores ære."

Rippitjips indvendinger fremkalder megen surhed blandt de øvrige ombordværende, men omsider er det musen, som får sin vilje. Mandskabet placeres forskellige steder bevæbnede og kampklare: "Og nu fremad i Aslans navn!" råbte Caspian. "Med langsomme, faste åretag. Alle forholder sig tavse, holder ørerne åbne og afventer videre ordrer."

Det bliver mørkere og mørkere og også koldere. Hvor længe de sejlede på den måde, vidste ingen. Efterhånden begynder de alle at ryste af kulde. Pludselig hører de gennem mørket et skrig.

"Hvem er det?" peb Rippitjip. "Hvis du er en fjende, frygter vi dig ikke, og hvis du er en ven, skal dine fjender lære at frygte os."
"Nåde!" råbte stemmen. "Nåde! Selv om I blot er endnu en drøm, så vis nåde. Tag mig om bord. Tag mig med, selv om I slår mig ihjel. Men forsvind i himlens navn ikke igen uden at føre mig bort fra dette grufulde land."

Det lykkes for dem at få manden ombord, som i samme sekund, hans fødder rører dækket, siger:

"Flygt! Flygt! Vend skibet og flygt! Ro, ro, ro for livet bort fra denne forbandede kyst."
"Slå koldt vand i blodet," indvender Rippitjip, "og fortæl os, hvad faren består i. Vi er ikke vant til at flygte." "Ikke desto mindre bliver I nødt til at flygte fra dette sted," gispede han. "Dette er den ø, hvor drømme bliver virkelighed." "Den ø har jeg ledt efter i lang tid," sagde en af sømændene. "Jeg tænkte, at jeg ville blive gift med min Lisa, hvis vi gik i land her." "Og min Tom ville blive levende igen," sagde en anden. "Tåber!" sagde manden og stampede rasende i dækket. "Det er den slags snak, der bragte mig hertil, og jeg ville hellere være druknet eller slet ikke være blevet født. Hører I ikke, hvad jeg siger? Det er her, drømme - drømme, forstår I bliver levende, bliver virkelige. Ikke dagdrømme - drømme."

“Der var ca et halvt minuts stilhed, og så ..... så hurtigt de kunne kastede besætningen sig over årerne og roede, som de aldrig havde roet før ..... For det havde taget alle cirka dette halve minuts tid at komme i tanke om visse drømme, de havde haft - drømme, som gør en bange for at lægge sig til at sove igen - og for at forstå, hvad det vil betyde at gå i land på en ø, hvor drømme blev til virkelighed”.

“Kun Rippitjip blev uforstyrret stående. “Eders Majestæt, Eders Majestæt,” sagde han, “vil I tolerere dette mytteri, den fejhed, denne skændige panik?” “Ro, ro!” brølede Caspian. “Ro for livet. Vender vi den rigtige vej, Drinian? Du kan sige, hvad du vil, Rippitjip. Der er visse ting, intet menneske kan møde.” “I så fald priser jeg mig lykkelig for, at jeg ikke er et menneske,” svarede Rippitjip med et meget stift buk.”

“Selv om årerne lavede temmelig megen støj, kunne lyden ikke skjule den totale stilhed, der omgav skibet. Alle vidste, at det var bedst at lade være med at lytte, at lade være med at anstrenge sig for at høre nogen lyde fra mørket. Men de kunne ikke lade være med at lytte. Og snart begyndte alle at høre ting. Hver hørte noget forskelligt. “Kan du ikke høre noget, der lyder ligesom ... ligesom en stor saks, der klipper derovre”, spurgte Eustace Rynelf. “Shh!” sagde Rynelf. “Jeg kan høre dem komme kravlende op ad skibssiden”. “Den er lige ved at lande på masten,” sagde Caspian. “Uha!” sagde en sømand. “Nu begynder klokkerne at kime. Det vidste jeg, de ville.”
Caspian ..... gik agterud til Drinian. “Drinian,” sagde han med meget lav stemme. “Hvor lang tid tog det os at ro derind? Jeg mener... at ro til det sted, hvor vi samlede den fremmede op?” “Fem minutter, måske,” hviskede Drinian. “Hvorfor?” “Fordi vi allerede har brugt langt længere tid på at forsøge at komme ud igen.” .....
Vi slipper aldrig ud, slipper aldrig ud,” jamrede roerne. “Han styrer forkert. Vi bliver ved med at sejle i cirkler. Vi slipper aldrig ud.” Den fremmede, som havde ligget sammenkrøbet på dækket, satte sig op og udstødte et uhyggeligt latterbrøl.

“Slipper aldrig ud!” råbte han. “Ja, selvfølgelig! Vi slipper aldrig ud. Hvor var det dog dumt af mig at tro, at de ville lade mig slippe så let. Nej, nej, vi slipper aldrig ud.”
Lucy lagde hovedet på kampmærsets ræling og hviskede: “Aslan, Aslan, hvis du nogen sinde har holdt af os, så send os hjælp nu.”
Mørket blev ikke mindre tæt, men hun begyndte at føle sig en smule - en meget lille smule - bedre tilpas.” Der er jo trods alt ikke sket os noget endnu,” tænkte hun.”

Pludselig ser man en lille lysplet forude. “Den ændrede ikke mørket omkring dem, men hele skibet blev oplyst som af en projektør. Lucy kiggede på strålen og så lidt efter et eller andet i den. Først lignede det et kors, så lignede det en flyvemaskine, så lignede det en drage, og til sidst kom det med brusende vinger hen over hovedet på hende, og hun kunne se, at det var en albatros ..... Med en smuk og kraftig røst råbte den noget, der lød som ord, men som ingen forstod ..... Langsomt begyndte den at flyve foran skibet. Drinian, der ikke var i tvivl om, at den viste dem vejen, drejede roret og fulgte efter den. Men ingen ud over Lucy vidste, at den, mens den kredsede over masten, havde hvisket til hende: “Frisk mod, kære ven,” og hun var sikker på, at dens stemme tilhørte Aslan, og hun havde mærket en vidunderlig duft, idet den åndede på hende.”

Snart blev mørket gråligt og så pludselig var de ude i sollyset .. “i den varme, blå verden”.

“ Og med et forstod alle, at der ikke var - og aldrig havde været - noget at være bange for. De glippede med øjnene og så sig omkring. Skibets klare farver forbløffede dem; de havde halvt ventet, at mørket ville klæbe sig til de hvide og grønne og gyldne kulører i form af en eller anden slags sod eller snavs. Og så begyndte først en, og derefter flere at le. “Vi har vist opført os temmelig dumt”, sagde Rynelf.”

“Lucy spildte ikke tiden, men skyndte sig ned på dækket, hvor de andre stod samlet rundt om den fremmede. ..... “Tak,” sagde han tilsidst. “I har reddet mig fra ... men det vil jeg ikke tale om..... Dengang jeg var noget værd, kaldte man mig hertug Rhoop.” .... “Tilstå mig en gunst.” “Hvilken?” spurgte Caspian. “Aldrig at bringe mig tilbage hertil”, sagde han. Han pegede agterud. De kiggede allesammen. Men de kunne kun se klart blåt hav og klar blå himmel. Den mørke ø og mørket var forsvundet for evigt. “Jamen, jamen,” udbrød hertug Rhoop, “I har tilintetgjort den!” “Jeg tror ikke, det var os,” sagde Lucy”.

Tolkning

Igen er jeg en del i tvivl om, hvordan disse oplevelser skal tolkes, hvis de overhovedet skal tolkes. Jeg må derfor nøjes med, hvad der falder mig ind ved læsningen af dette højspændte drama, også selvom det sandsynligvis langtfra rammer plet.

Uden at vi nødvendigvis kan sætte ord på det, genkalder vi intuitivt sandheden og virkeligheden bag de eventyr, som Morgenvandreren sejler ind i i og med, at de sejler ind i den mørke ø.

“Sejler ind i”, siger jeg, men mener ikke hermed en kollision, for det fremgår af slutningen af historien, at mørkets ø ikke er sted, men et land. Et skyggeland, som “kun” eksisterer i den enkeltes underbevidsthed, i hans og hendes “drømme” dvs. begær, ængstelser, sjælekaos, skyld og frygt og i frygten for det ukendte og indbildte. “Drømme” i den her nævnte betydning vil vi vel snarere kalde “mareridt”.

På barnets plan

Narniabøgerne er for børn, selvom de indeholder en evangelisk og åndelig visdom, som kan gøre os klog for livet. Alligevel er det godt, hvis vi også som voksne kan forholde os til deres fortællinger som børn oplever dem, dvs. på det umiddelbare plan. Ofte er vor erindring af barndommen fortegnet, men alligvel kan vi alle formodentlig huske flere af de ting, vi var bange for, også ting, som med et gjorde det af med vor uskyld og fyldte os med skam, og som måske momentvis stadig kan plage os og hjemsøge os.

Generelt er vi tilbøjelige til at idyllisere barndommen, men barndommen kan for mange mennesker rumme meget ondt, som mærker dem for livet. Vi kan blive ødelagte og afsporede allerede som børn. Allerede i barndommen har vi vore eksistentielle kriser, men de møder os her snarere som noget, vi er bange for, - sjældent ved vi hvorfor -, men vi har en fornemmelse af, at ikke alt er godt og trygt i verden, og at der er kræfter, som er imod os og truer med at forvandle orden til kaos.

Barndommen er heller ikke den rene uskyld. Børn er ofte hårde og modbydelige mod hinanden. Og at eksperimentere med det onde ligger os ikke fjernt, heller ikke som børn. Det grimme, stygge og nedbrydende ligger også barnet nærmere end det smukke, gode og opbyggende. Forfattere, som C.S.Lewis og Golding (“Fluernes herre”), som har en kristen realistisk tilgang til livet, afspejler dette forhold i det, de skriver om.

Mørket i livet og at leve i mørke

"Morgenvandreren" er, som vi tidligere har sagt et symbol på pilgrimsrejsen frem mod Aslans land. Under den rejse møder vi vort eget liv, vor egen odyssé gennem livet med omvendelse, kamp, fristelser, fornægtelser og bekendelser, sejre og nederlag, frygt og angst, glæder og sorger som har mødt os undervejs. Vi møder både de kræfter, som giver liv og opbygger liv, symboliseret af Aslan og alle, som tjener Aslan. Og vi møder de kræfter inden i os selv og uden for os selv, som af al magt forsøger at hindre os nogensinde at nå vort mål.

Vi må på vor pilgrimsrejse gennem det altsammen. Missionen at finde de syv forsvundne hertuger gør det nødvendigt at sejle til hver en ø. Det yderligere mål at nå frem til Aslans land, som er Rippitjips mål, koster selve livet. Vi kan ikke unddrage os de smertelige erfaringer, som hører med til at være en pilgrim. Strabadserne må bæres ligesom ar på sjæl og krop. Vi undgår heller ikke at møde de mere ydmygende sandheder om os selv og vore skuffede forventninger og bristede håb. Illusionerne tages også fra os.

Rippitjip er den af rejseselskabet, som er mest pilgrim og mest er bæreren af "det himmelske sind". For ham betyder sejladsen gennem mørkets ø derfor en udfordring med mulighed for nye eventyr og nye sejre. Aldrig om han vil kapitulere heller ikke for fjenderne i det ukendte. For ham er enhver kapitulation faneflugt og kujonagtighed. "Fremad i Aslans navn!" kunne være hans motto. Han vil med Paulus frimodigt møde enhver udfordrer med ordene i Romerbrevet 8:37-39:

"Men i alt dette mere end sejrer vi ved ham, som har elsket os. For jeg er vis på, at hverken død eller liv eller engle eller magter eller noget nuværende eller noget kommende eller kræfter eller noget i det høje eller i det dybe eller nogen anden skabning kan skille os fra Guds kærlighed i Kristus Jesus, vor Herre."

Men ikke alle af os kan fastholde dette, når vi trues af mørket omkring os eller endnu værre af sjælens mørke. Ofte er vi som disciplene lidettroende, og vor fjende udnytter de skjulte ting i vort liv til at komme os til livs. Rhoops liv er helt ødelagt, - for han har opholdt sig for længe i mørket -, som det næste kapitel vil afsløre det.

Mødet med mørket gør alle undtagen Rippitjip bange, og får alle til at opføre sig under deres normale standard. Alle kommer de i tanke om det, de er bange for og det, de skammer sig for, om illusionerne og dagdrømmene i deres liv, og om de skjulte og hemmelige begær. Og alle lammes og fastholdes af rædslen. Alle oplever de mørket og rædslerne forskelligt, for rædslen sidder inde i dem selv og kommer ikke udefra, selvom deres fjendebilleder og skrækscenarier indgår i dem. Og de bliver alene med deres mareridt.

Vejen ud af mørket

Hvad skal vi gøre, og hvad kan vi gøre, når vi er i mørket? Lewis havde selv været meget i mørket ikke alene i de rædselsfulde år på kostskolen, men også siden i livet ikke mindst da hans elskede Joy Davidman døde. I sine "Kristne Reflektioner" grunder han meget over det sjælemørke, forskellige af salmisterne havde været i, og over hvordan de fandt vej ud. Lewis anviser ikke nogen terapi. Det er længe før terapi blev moderne. Og selvom han havde levet i dag, ville han næppe have været fortaler for ret megen af den terapi, som er in i dag. Men ikke desto mindre viser han en vej. Der gik ganske vist en rum tid, eller sådan føltes det i hvert fald, før nogen fik det indfald at kalde på Aslan. For det tager altid meget længere tid at komme ud af mørket, end det tager at bevæge sig

ind i det, som Caspian konstaterer. Men til sidst hvisker Lucy: “Aslan, Aslan, hvis du nogen sinde har holdt af os, så send os hjælp nu.”

Det er karakteristisk for situationer som de her skildrede, at vi ikke alene føler os meget ensomme, men også at der synes lang vej til Gud. Vi glemmer næsten at bede, for kan det overhovedet hjælpe at bede? Elsker Gud os, når det kommer til stykket? Har han ikke helt glemt os, forladt os, måske ligefrem prisgivet os?

Men Lucy fandt - sikkert til sin store overraskelse - at ikke så snart havde hun bedt, før der skete noget. Ikke sådan, at mørket forsvandt. Heller ikke, at hun lige her og nu følte sig overvældende glad. Men hun kunne pludselig begynde at tænke igen og kunne for sig selv konstatere: “Der er jo trods alt ikke sket os noget endnu.” Det er en del af frygtens og bekymringernes væsen, at de lægger alle ting brak, og gør det umuligt for os at tænke klart, for slet ikke at tale om at handle. Men et øjeblik efter er der en, som ser en stråle af lys midt i mørket. Den ændrer ikke mørket omkring dem, men skibet, hvor de opholdt sig, blev oplyst som af en projektør. For Lucy antog strålen efterhånden form. Først som et kors, så en flyvemaskine, så en drage og endelig en albatros, som viser vej, og som ovenikøbet kan tale og tale med Aslans stemme.

Man kan undre sig over Lewis’ symbolvalg, ikke så meget det første og det sidste: et kors, en albatros, men i hvert fald over det tredje, en drage. Kors og drage er det ikke modsatrettede symboler? Godt nok er i kinesisk og japansk mytologi dragen et venligsindet væsen, men ikke i vesterlandsk symbolsprog, slet ikke i kristent. Dragen kan derfor næppe være et symbol på Aslan. Men er det ikke ofte sådan i overgangssituationen mellem lys og mørke, mellem fortvivlelse og befrielse og mellem vantro og tro, at vi ikke er helt sikre, ikke tør tro på, at det virkelig er Herren, som møder os? Hvad nu, hvis det var hans modstander? Disciplene ude i båden på det oprørte hav følte sig ikke sikre på, at det var Herren, der kom vandrende på bølgerne. Var det ikke snarere et spøgelse?

“Flyvemaskinen” er vel et symbol på hurtig redning. Den levende fugl, den store og stolte søfugl albatrosen er Aslan selv. Ingen om bord er i tvivl om, at den er kommet for at vise vej ud af mørket. Men kun Lucy hører den tale til sig og bag dens røst kender hun Aslans: “Frisk mod, kære ven”. Hun kender også , at det er ham på den vidunderlige duft, der fylder det åndepust, han ånder på hende med.

Det sidste giver mindelser om påskemorgen og disciplenes møde med den opstandne Herre. For Lucy er det ikke påskemorgen, men på en vis måde er hvert et øjeblik og hver en anledning, hvor kirken eller den enkelte kristen møder Herren som påskemorgen med dens vidnesbyrd om, at Jesus, Herren lever, og at han kommer igen.

Kødets mørke nat

Kødets Mørke Nat (The Dark Night of the Flesh) er et udtryk, Lewis anvender i et kapitel om Salmerne i essaysamlingen “Christian Reflections”, som Lewis’ sekretær Walter Hooper udgav efter Lewis’ død. Med det udtryk henviser Lewis til neuroser, som det også kan være kristnes lod at skulle gennemleve, men også til forskellige former for isolation og ensomhed, som de ydre omstændigheder lægger over livet, som f.eks. det at blive svigtet af familie og venner, at leve som kristen i totalt gudløse omgivelser, og på det kollektive plan kirken, som ikke alene oplever en svindende medlemsskare men også ser sig slået af banen af falskhed og løgn.

Lewis henregner også til “kødets mørke nat” det at være en skydeskive for latter og spot og at blive vraget og forbigået til trods for redelighed og dygtighed.

Fornemmelsen af at være indhyllet af mørke er en særdeles almindelig fornemmelse hos mange

af Guds hellige i Bibelen, ikke alene i Salmerne men også hos profeterne. Det nye Testamente lægger ikke skjul på, at selvom vi hø-rer lyset og dagen til, så er vi stadig på "et mørkt sted" (2 Pet 1:19), og at den åndelige kamp, vi er i, er mod "verdensherskerne i dette mørke" (Ef 6:12). For den kristne som for skabelsen er bevægelsen i tiden fra "aften til morgen", ikke fra morgen til aften (1 Mos 1:5; 1:8; Rom 13:11-14).

Oplevelsen af "Kødets mørke nat" må vi alle være indstillede på er en normal erfaring for en kristen . Mørket kan komme pludseligt, eller det kan opstå over en periode og lægge sig som en truende sky over os. Det kan komme som en generel følelse af, at ingen har brug for os eller følge med længerevarende sygdom og handicap, hvormed vi sættes ud af spillet.

Det kan følge kærestesorger og opløsning af ægteskaber. Det kan ramme os under følelsen af synd og fejhed og egen usselhed. Det kan opstå i tilslutning til mobning og forfølgelser, skyldes depression eller som følge af grundliggende utryghed og frygt for fremtiden. Det kan komme ad så mange veje og kanaler.

Vi oplever det som virkeligt og objektivt, og vi bruger ligefrem vendingen "det er til at tage at føle på". Men for Gud er der intet mørke: "Siger jeg: "Mørket skal dække mig, lyset blive til nat omkring mig", så er mørket ikke mørke for dig, natten er lys som dagen, mørket er som lyset" (Sl 139:11-12). Det er måske i det perspektiv, vi skal forstå bemærkningerne hen mod slutningen, da de endelige var ude i dagen og lyset igen: "De kiggede alle sammen. Men de kunne kun se klart blåt hav og klar blå himmel. Den mørke ø og mørket var forsvundet for evigt".

Engang i Guds rige vil det være evigt sandt: "Nat er det aldrig dér" (Åb 21:25). Men indtil da går vort livs sejlads stundom gennem mørke vande. Men også i mørket er Herren, og også i mørket skinner hans lys for os. Problemet er bare, at vi så ofte lukker af for det eller skærmer os mod det ved at lade mørket trænge ind i os.

Nogen gange kan vi formentlig ikke gøre for det; det hører sammen med, at vi er gjort af ler og bærer alle lerets svagheder (også vor psyke er gjort af stof), andre gange afskærer vi forsætligt livlinen til Herren gennem f.eks. vore forsømmelser, vor ulydighed, vore forkerte valg, vor flugt fra ansvar og forpligtelser, vor manglende tro og tillid etc. Alle har vi vor egen historie.

Men råber vi i mørket til Herren, så hører han os og formår at sende os hjælp, som kan føre os ud af mørket. Aslan hørte Lucys kalden, også selvom hun havde tvivlet på hans kærlighed. Og da hans stemme lyder til hende er alt det glemt, og alt er som påskemorgen i haven: "Frisk mod, kære ven!".

Vi vil ikke kunne tage det af os selv, men det kan blive os givet, som det blev givet Paul Gerhardt at synge (Salmebogen nr. 489):

"Frit vi tør og uden gruen,
Gud i vold
bag hans skjold,
trodse verdens truen;
møder os den sidste fjende,
mod hans pil
med et smil
tage vi og- vinde.

Os dog ingen død kan døde,
men dens bud
løser ud
tusindfold af møde,
lukker dør for sorgestimlen,
så vor sti
bliver fri
ind til fryd i Himlen".

Det er en forsmag på den oplevelse, vore venner fra Morgenvandreren et kort øjeblik nyder, som Caspian befaler, at der "skal uddeles grog til alle mand, og Morgenvandreren sejler glad og fro mod sydøst med en frisk vind i ryggen".

Rejseselskabet om bord på "Morgenvandreren" nærmer sig rejsens ende. Mange dramatiske ting har de oplevet undervejs, men det, som de oplever nu, er mere sælsomt end noget af det, de før har oplevet. Andre stjernebilleder, end dem de havde set i Narnia, dukkede op. Intensiteten ved alle ting, tiden, solen, lyset, vandet, lydene, stilheden, det man havde lyst til, ændrede sig radikalt. Det var, som Edmund bagefter kommenterede: "Selv om der skete mange ting på den rejse, som lyder mere spændende, så var dette øjeblik i virkeligheden det mest spændende af dem alle" . Og føjer fortælleren til: "For nu vidste de, at de virkelig var kommet til begyndelsen på verdens ende" (side 187). Som jeg flere gange under gennemgangen af "Morgenvandreren" har konstateret, så er jeg langtfra sikker på, hvordan dette og hint skal opfattes, hvis vi overfører det til det kristne univers, og den usikkerhed er ikke blevet mindre undervejs.

Kapitlerne, vi har foran os, er kapitel 13 Aslans bord (side 174), kapitel 14 Begyndelsen på verdens ende (side 186), kapi tel 15 Det ydre hav (side 198) og kapitel 16, som er bogens sidste kapitel, Verdens ende (side 210). For Edmund og #ucy betyder det et endegyldigt farvel til Narnia, men ikke til Aslan, som også er i deres verden, men her har et andet navn, for Eustace er der endnu et eventyr i vente.

Mange ting i "Morgenvandrerens rejse" har ligesom budt sig til for en allegorisk tolkning. Jeg håber ikke, at jeg er faldet for fristelsen for ofte. Men ikke mindst de sidste kapitler synes at indeholde mere og ville mere end at være gode eventyr. Som eventyr er de ikke sindsoprivende spændende, men som "syner" eller "billeder", hvori den hinsidige verden åbner sig for os, er de spændende på en dybere og mere meningsfyldt måde, end vi normalt tænker på, når vi siger, at noget er spændende.

Aslans bord

Det er nærliggende i den første af disse overskrifter at finde en henvisning til Herrens bord, nadverbordet. At det indgår i det og endda er det centrale element fremgår af, at den kniv, med hvilken Aslan i sin tid blev slået ihjel af Den hvide Heks, er at finde på bordet:

"Hvad er det for en kniv" spurgte Eustace. "Er der ingen af jer, som kender den?" spurgte pigen. "J-jeg tror, jeg en gang har set en, der lignede den", sagde Lucy. "Det var sådan en kniv, Den hvide Heks brugte, dengang for længe siden, da hun dræbte Aslan på Stenbordet." "Det er den samme kniv," sagde pigen, "og den blev bragt hertil for at blive holdt i ære, så længe verden eksisterer."

Korset er under alle omstændigheder en vigtig og central ting i Lewis' forståelse af kristendommen og af kristent liv. Aslans bord er dog ikke en henvisning til nadveren som en isoleret handling, men står for Jesus Kristus som Livet ("livets brød"), og hele scenen og alt, hvad der foregår omkring bordet, skal minde os om, at Jesus Kristus ikke blot hører vor verden og tiden til, men at alle verdner, hvor de end befinder sig, og hvilken tid de end måtte være i, har deres liv og oprindelse fra ham og er underlagt ham. Det er en meget afgørende overbevisning hos Lewis, selvom han lige så lidt som vi vidste, om der er andre verdner og nogen anden tid end den, vi kender. Morgenvandreren er på vej ud der, hvor "verden ender", det som hele tiden har været rejsens mål. Aslans bord er ligesom den sidste havn; herefter er de i en vis forstand ikke længere i denne verden, men i "forgården" til Aslans eget land. Herrens bord er i verden og i tiden, men det tran scenderer også verden og tiden og åbner sig mod Himlen:

Her er en bryllupssal,

her møder du din brud,
her smager vi i brød og vin
forening med vor Gud
Poul Madsen

Den kristne menighed (Aslans bord) er i verden i livets tjeneste. Den har ikke liv i sig selv, den har det kun i Jesus, given hen i døden på korset og oprejst med liv og frelse til alle, som tror. Den og alle verdner har kun livet fra ham, og det må dagligt rækkes os, og vi må dagligt indtage det. Bordet er fyldt med de mest overdådige og skønne og vellugtende gaver, men mange tør ikke spise af det eller vil ikke spise af det eller vil tilrane sig det for selv at at råde over det (de narniske fyrster). Og fortryllelsen (forbandelsen) sænker sig over dem i stedet for livet, som stadig fornyes i den, som spiser og gør ham mere og mere ung, hver gang han spiser (Ramandu).

Drømmen om det hinsides

Men ligesom livet kommer til os i ham, som ofrede sit liv på korset, kan vi kun række livet til andre ved selv at være villig til at give det hen. Morgenvandreren må sejle til "verdens ende" og efterlade mindst en af de ombordværende der, hvis de tre narniske fyrster skal kunne kaldes frem af deres søvn (død) og kunne vende tilbage til Narnia. Hertug Rhoop, hvis liv er blevet ødelagt af de oplevelser, han har gennemlevet på Mørkets Ø, er bedst tjent med at sove ved Aslans bord for at vågne sammen med de andre, når Morgenvandreren efter endt mission vender tilbage fra verdens ende.

Ham (Rippitjip), som de efterlader ved verdens ende, har hele tiden længtes efter det og hele tiden satset på at ville nå til Aslans land, så for ham er det uendelig vinding at sejle til verdens ende, men det er også et offer, ikke for ham, men for alle andre, som iagttager, hvad han gør.

Ingen vinder livet uden at sætte det til, men ingen sætter det heller til uden at vinde det. Det var en livslov for Jesus (joh 12:24-25), og det er det også for hans efterfølgere. Og vi kan sætte det til med frimodighed, just fordi vi har håbet om, at det virkelige og egentlige liv venter os i Guds rige (lohs 12:26).

Den rationalistiske tænkning, vi er opdraget med, har borttaget underet og det hinsidige fra os og fra vore længsler. Og dermed ved vi ikke længere, hvad vi længes efter, men sukker i stedet ud i tomheden. Som børn kunne vi, uden at vi har sat ord på det, have oplevelser, som transcenderer tid og sted og åbner op for en anden verden. Men vi har måske ikke turdet tale om det, og hvis vi talte om det, blev vi skældt ud for at være dagdrømmere. Sådan var Eustace opdraget, og sådan er stort set alle børn de sidste par generationer eller tre blevet opdraget. Det billede er måske vendt i den postmoderne tid, så man er mere åben for fantasi og eventyr, men dog ikke sådan, at man ser de dybere længsler og drømme som kommende til os fra den transcendente verden, fra den åndelige virkelighed, fra den verden, hvor kampen mellem det gode og det onde udkæmpes, og hvor det gode (den Gode) søger at drage og kalde os til sig. Om det har også Grundtvig digtet i salmen "O dejlige land" (Salmebogen nr.649), hvor han i anden strofe skriver:

Forjættede land!
Du hilses i morgenens spejlklare strand,
når børnene skimte din lignelse skøn,

og drømme, du findes, hvor skoven er grøn,
hvor barnet kan dele med blomst og med siv
sin lyst og sit liv

C.S.Lewis er helt enig med Grundtvig her.

Også kirken, i hvert fald på vore breddegrader, er desværre på mange måder blevet for verdslig og for dennesidig. Dermed har den mistet sit salt og sit lys, og mistet sit vidnesbyrd og sin betydning. Vi tør ikke længere tale om Himlen, i hvert fald ikke konkret, og vi er blevet bange for de store billeder. Det er det vidunderligt befriende ved Lewis, at han tager Himlen og Helvede alvorligt, og dermed tager han også livet alvorligt. For uden Himmel og Helvede bliver livet for nogen enten en eneste stor meningsløs tomhed eller "ulideligt let". Kun med en Himmel og/ eller et Helvede som endestation for os kommer der dybdeperspektiv ind i livet.

Som Morgenvandreren har sejlet længere og længere ud over havet, er det transcendente (det hinsidige, det him melske) blevet stærkere og stærkere. Ved Aslans bord er vi endnu i verden (i Narnia), men "himmel og jord" går her ligesom i et. Aslans bord er stedet, hvor man kan mættes med noget transcendent, hvor livet derfor også fornyes og forynges. Hvor døden nok er, men hvor den åbner mod livet[1].

Begyndelsen til Verdens Ende

På Morgenvandrerens videre sejlads til "Det yderste hav" og "Verdens ende" kan kun de, som vælger det og vælger det frivilligt, være med (side 191-196). Sådan havde det også været, da skibet i sin tid afsejlede fra Narnia, men nu bliver det nødvendigt som ingensinde. Ønskerne og motiverne mellem de ombordværende er mange, måske lige så mange, som de er folk. Det at have været med på rejsen har hele tiden været et privilegium, som mange hjemme i Narnia havde misundt dem; nu bliver det et endnu større privilegium . *"Dengang mente nogle, at det var fornemmere at være kahytsdreng om bord på Morgenvandreren end ridder i Narnia"*. Men mange syntes at have glemt det undervejs. Så medens nogen "jubler", er der andre, som siger: "at det kunne han sagtens stå og sige".

Igen afspejler det mange af os i kirken. Heller ikke vi bevarer sådan uden videre vor "første kærlighed", den "iver", "frimodighed" og "håb", vi havde i begyndelsen. Jo mere det går op ad bakke, jo længere vejen hjem synes at være, jo mere ukendte farer truer os, jo længere det trækker ud med Herrens genkomst, desto større er faren for, at vi satser på vor personlige komfort og sikkerhed fremfor at "jage videre mod målet, efter sejrsprisen, som Gud fra himlen kalder os til i Kristus Jesus" (Fil 3:14).

Det bliver Rippitjip og hans frimodige beslutsomhed om at holde fast ved sin beslutning, som redder dagen, måske endda i sådan en grad, at nogen kommer til at glemme, at valget er et privilegium, men at privilegier ikke "købes for en slik", som Caspian i sin tale minder dem om.

"Øens trolddom" bidrog også til, at Caspians tale nåede det ønskede mål, at alle kom med, på nær en, som først sagde nej og derefter valgte at sige ja i sidste øjeblik, fordi han syntes, det var for trist for ham at blive alene tilbage med de sovende narniske hertuger og Ramandu og hans datter[2].

Kristen iver og beslutsomhed om at holde ud til enden kommer ikke indefra. Den bevares kun ved at have øjnene rettet mod målet, ved at "lade hånden blive på ploven, uden at se sig tilbage" (Luk 9:62). De helliges fællesskab og eksempel er et andet incitament tillige med "øens trolddom" , den særlige atmosfære af liv og opretholdende styrke, som kirken kender til i kraft af dens livsfællesskab med dens opstandne Herre og Hovede.

Det yderste hav

"Snart efter, at de havde forladt Ramandus land, begyndte de at føle, at de allerede var sejlet hinsides verdens ende. Alt var anderledes. For det første opdagede de alle sammen, at de ikke behøvede så meget søvn længere. De havde ikke særlig meget lyst til at gå i seng eller spise, og når de talte sammen, var det med sagte stemmer. En anden ting var lyset. Der var for meget af det. Hver morgen, når solen stod op, så den ud til at være dobbelt (om ikke tre gange) så stor, som den plejede at være. Og hver morgen (hvilket gav Lucy den besynderligste fornemmelse) kom de store hvide fugle, der med menneskestemmer sang deres sang på et sprog, som ingen kendte, flyvende hen over dem og forsvandt agterude på deres vej til morgenmåltidet ved Aslans bord. Lidt senere kom de flyvende tilbage og forsvandt mod øst."

Det, Lucy og de øvrige om bord på Morgenvandreren nu oplever, er klart noget, som transcenderer det normale i deres verden og allerede giver dem en oplevelse af livet i Aslans eget land. De ting, som normalt optager meget af deres tid og energi, optager nu meget mindre plads. De behøver ikke så meget søvn mere, lysten til at spise er heller ikke særlig stor, ikke fordi de er syge, men tværtimod fordi de på underfuld vis er mætte, behovet for at adsprede sig og fordrive tomheden ved at snakke er borte; ord har nu tyngde i sig selv og behøver ikke at være mange eller fremhæves ved højrøstet tale. Ikke mindst mærker de forandringen gennem lysets intensitet. Der er næsten for meget af det; de er nemlig stadig i den skabte verden om end den nu transcenderes af lyset fra Aslans eget land.

Fornemmelsen af det, de oplever, kan måske i vor verden sammenlignes med, hvad Moses oplevede de 40 dage alene på bjerget med Gud, hvad disciplene oplevede med Jesus på forklarelsens bjerg, hvad Paulus har oplevet, da han "bortrykkedes til Paradiset", hvad Johannes har oplevet, da han "på Herrens dag blev grebet af Ånden".

Sådan fysisk nærværende oplevelser af den hinsidige verden bliver kun få beskåret at få. Men på et åndeligt plan ved vi også, og har vi også oplevet, at "er Jesus nær, er Himlen nær". Når Helligånden berører vore hjerter på en eller anden måde, f.eks. ved at Ordet åbnes for os, så vi gennem det hører Jesu røst, så får også vi en oplevelse af den hinsidige verden og ved, at den er en realitet, og at "himlen til os vinker". Og fysisk oplever vi disse fortættede, hellige øjeblikke netop som øjeblikke, hvor det som normalt sysselsætter os og udfylder så meget af vort liv, mister deres tag i os.

Ideelt set burde enhver gudstjeneste være en sådan oplevelse eller i det mindste indeholde et moment af den. For i gudstjenesten mødes vi jo med Gud på Zion, og dagen er Herrens dag, dagen som tilhører ham, og som udtrykker hans suverænitet over historien og over menneskelivet, dagen, hvor han oprejste Jesus fra de døde og genkomstens store dag. Gudstjenesten skulle bibringe os alle en fornemmelse af Herrens nærhed og føde i vore hjerter råbet: "Marana ta!" (1 Kor 16:22), treklangen af Herrens egen indbydelse "Kom!", af Helligåndens sukken gennem os "Kom!" og af brudens længsel mod sin herre og himmelske brudgom "Kom!", og alle burde vi gå derfra med en fornyet vished om at have drukket af livets vand og med fornyet glæde til at proklamere for andre: "Den, der tørster, skal komme, og den, der vil, skal få livets vand for intet". (Åb 22:17)

Livets kilder

Medens de sejler hen over det yderste hav, ser Lucy, at der også er en verden af liv og civilisation

under vandet, en verden, som meget ligner den verden, de selv kender fra Narnia, en verden, som åbenbart heller ikke føler sig helt tryg, men kan optræde på truende og krigerisk facon. Nej, det yderste hav er ikke Aslans eget land, skønt det er så meget anderledes og tilhører den transcendente verden og har mange træk fra denne verden.
Rippitjip, som aldrig lader nogen truende adfærd gå sig forbi, fornemmer havkongens fjendtlighed og springer med sit sværd i havet, rede til at kæmpe. Men da Drinian efter megen fortrydelse herover trækker ham om bord igen, har Rippitjip glemt alt om, hvorfor han sprang i vandet. For da han fik vandet ind i munden, opdagede han, at det var sødt, lige det, som det mysteriøse kvad ved hans vugge havde forkyndt:

"Hvor hav og himmel mødes, hvor bølgerne forsødes, skal Rippitjip vinde og det yderste østen finde."

En spand bliver sænket i havet, og vandet i den skinnede som glas. Caspian er den første, som drikker.

"Kongen tog spanden mellem begge hænder, førte den op til munden, nippede til vandet og tog så en dyb slurk, før han atter sænkede hovedet. Hans ansigt var forandret. Ikke blot hans øjne, men også alt andet på ham syntes at skinne. "Ja,"sagde han, "det er sødt. Det er rigtigt vand, det her. Jeg er ikke sikker på, om det ikke vil slå mig ihjel. Men det er den død, jeg ville have valgt hvis jeg havde kendt noget til den før nu." "Hvad mener I?" spurgte Edmund." "Det... det minder mere om lys end noget andet." "Det er, hvad det er," sagde Rippitjip. "Drikkeligt lys. Vi må være tæt på verdens ende nu." Der var et øjebliks tavshed, og så knælede Lucy på dækket og drak af spanden. "Det er det dejligste, jeg nogen sinde har smagt," sagde hun, halvt gispende. "Men åh ... det er stærkt. Vi behøver ikke spise noget nu."

Dette er et lige så bevægende afsnit, som det er kunstnerisk genialt udtrykt. "Vi må være tæt på verdens ende", og det er de både i en direkte og mere indirekte betydning. For Rippitjip er det enden; efter dette sejler han alene i sin lille skindbåd "dirrende af lykke". Og det sidste de ser til ham er på toppen af en bølgetop, og "siden dette øjeblik har ingen nogensinde set musen Rippitjip". "Men", føjer fortælleren til "jeg tror fuldt og fast på, at han uskadt nåede Aslans land, og lever der den dag i dag."

De andre havde endnu et dennesidigt liv foran sig; Caspian og de andre narniere i Narnia og børnene i vor verden, i England. Først i "Det sidste slag" mødes de alle igen, og da for evigt, og nu i Aslans eget land. Men de er kommet så nær Aslans eget land, som man kan komme det i Narnia og i nogen anden verden. Og ikke alene er de kommet det nær, de har allerede smagt det, set det, følt det; de har allerede en fornemmelse af dets substans og indhold.

På samme måde taler Bibelen om det evige som en flod, strøm eller kilde, som var synligt nærværende i menneskers verden før syndefaldet som floderne, der strømmede gennem Eden er symbol på, ligesom livets træ er det. Den kilde bliver Bibelen aldrig træt af at tale om, når den vil skildre den livsalighed, mennesker finder hos Gud.

"Hos dig er livets kilde, i dit lys skuer vi lys", siger salmisten (bemærk sammenkoblingen mellem "vand" og "lys", "drikkeligt lys"), og Gud lader os drikke af denne kilde (Sl 36:8-10). Floden, som glæder Guds stad, omtales både i forbindelse med Davidsstaden, det eskatologiske Jerusalem i Ezekiel 47:1-12, og Jesus knytter denne symbolik til sig selv, når han taler om "Det levende vand" han er, og som han giver. Også Paulus bruger samme symbolik, når han taler om den

dybe erfaring af guddommeligt liv, vi modtager, når vi kommer til tro på evangeliet, får Helligånden og dermed "ligefrem drikker Guds Ånd" (1 Kor 12:13), som også er "pantet", forsmagen på det kommende liv hos Gud.

Og naturligvis er "floden" og "livets kilder" igen at finde i Johannes' Åbenbaring. På en genial og rørende måde får Lewis alle disse aspekter med i denne lille ordveksling, så nær "verdens ende". Og minder os dermed om, at det .evige og fremtidige liv hos Gud møder os fra første færd, vi kommer i berøring med Jesus.

Verdens ende

Igen hæfter Lewis sig ved stilheden:

"Alle om bord var fulde af glæde og opstemthed, men ikke en opstemthed, der gav en lyst til at snakke. Jo længere de sejlede mod øst, jo mindre snakkede de, og kun sagte, næsten hviskende. Det yderste havs stilhed trængte sig ind på dem".

Er det et rent tilfælde, at vi i vort daglige sprog har udtrykkene "himmelsk stilhed" og "infernalsk larm eller spektakel"? I "Fra Helvedes Blækhus" udtrykker fristerdjævelen sin begejstring for larmen, som er en af Helvedes sikreste strategier i den krig, det fører for at lede mennesker i fordærv.

Kommet helt derud, hvor Morgenvandreren ikke kan komme længere, gør Caspian oprør. Han vil under ingen omstændigheder med tilbage til Narnia, men vil sejle videre sammen med Rippitjip til verdens ende. Han er lige så heftig i sin beslutning og magtfuldkommenhed, som han i sin tid havde været på guldøen, eller "Dødens ø", som de bagefter kaldte den.

Ingen kan tale ham til fornuft, heller ikke Rippitjip, hvis moralske integritet til enhver tid ville hindre i at flygte fra opgave og ansvar. Omsider bøjer Caspian sig for overmagt og overtalelse, men ikke uden bitterhed og vrede. Nede i kahytten bliver han mødt af Aslan, ikke af Aslan selv, for han er for stor til at kunne være i kahytten, men gennem det "gyldne løvehoved på væggen". "Det var frygteligt", siger Caspian - "*hans øjne*". Ikke fordi han på nogen måde var ond over for mig - kun en smule streng i begyndelsen. Men det var alligevel frygteligt. Og han sagde ... han sagde ... åh, jeg kan ikke bære det. Han sagde det værste, han kunne have sagt. I skal fortsætte Rip og Edmund og Lucy og Eustace; og jeg skal sejle tilbage. Alene. Og straks. Åh, hvor er det fortvivlende."

Børnene, efter at have set Rippitjip forsvinde bag bølgetoppen, vadede til sidst gennem Åkandehavet. Og var pludselig på et sted, "hvor himlen virkelig kom ned og mødte jorden her som en blå mur, der var meget klar, men også fast og håndgribelig, næsten som glas. Og snart var de helt sikre på det. Der var ikke langt hen til den. Men mellem dem og foden af himlen, på det grønne græs, stod der noget, der var så hvidt, at selv deres høgeøjne ikke kunn e kigge på det.

De gik nærmere og så, at det var et lam. "Kom og spis morgenmad", sagde lammet med sin søde, bløde stemme. Så bemærkede de for første gang, at der var tændt et bål på græsset, og at der lå nogle fisk og sydede over det. De satte sig ned og spiste fiskene, for nu var de for første gang i mange dage sultne. Og det var den herligste mad, de nogensinde havde smagt."

Kan vi være i tvivl om, at Lewis her øser af både Johs.Åb. kapitel 4 og 5 og af den opstandne Jesu møde med disciplene ved Tiberiassøen i Johs 21?

Nu ved de, at der er et land som" Aslans land", og spørgsmålet er ikke om de skal komme til det, men *hvornår* og *hvorfra* de skal komme dertil. Som Caspian har de en ubændig længsel efter at komme der, men tiden er ikke inde endnu. De har endnu opgaver at opfylde i deres egen verden,

endnu ansvar og forpligtelser, de er kaldet til, og de behøver at kende mere til Aslan i deres egen verden, før de møder ham i hans eget land. Og der findes døre ind til hans land i alle verdner, siger lammet, "og idet det talte, blev dets snehvide uldpels gyldenbrun, og det voksede og forvandlede sig til Aslan selv, der hævede sig over dem med lynende manke. "Åh, Aslan," sagde Lucy. "Vil du ikke nok fortælle os, hvordan vi kommer til dit land fra vores verden?". "Det vil jeg til alle tider fortælle jer," sagde Aslan. "Men jeg vil ikke fortælle jer, hvor lang eller kort vejen er; kun at den ligger hinsides en flod. Men det skal I ikke være bange for, f*or jeg er den store brobygger*".

Således ender børnenes odysse (og Lewis'). Fra barndomslandet, hvor Gud på forskellig vis åbnede op for himlen og gav dem et glimt af den evige virkelighed, og lagde en længsel i dem efter den virkelighed, til mødet med ham i vores verden, hvor hans navn ikke er Aslan, men Herren fra Himlen, Jesus Kristus Guds Søn, det slagtede Lam og Løven af Juda stamme. *I ham kommer Himlen til mennesker; i ham er der vej for os til Himlen.* For han er gået bort for at berede os plads i sin Faders hus med de mange boliger, og selv er han vejen dertil (johs 14:1-6). Han er den store brobygger fra vores verden ind i Guds rige, over den store flod (døden) til lysets og livets hjem. Og medens vi er på vej derhen, dækker han igen og igen bord for os, møder os de mest mærkelige og uventede steder, mætter os igen og igen og inspirerer os og befaler os igen og igen til at f*ølge ham.*

Hjemme i England kunne alle se, at Eustace havde forandret sig, og "at man ikke skulle tro, det var den samme dreng alle *undtagen tante Alberta*, som sagde, at han var blevet meget almindelig og kedelig, og at det måtte skyldes Pevensie-børnenes indflydelse".

Noter:

1. Der er mange detaljer i de to kapitler, man kan grunde og spekulere over, hvad den dybere mening mon kan være. Nogle eksempler. *"Hvordan kan maden holde sig?" spurgte den praktiske Eustace. "Den bliver spist og fornyet hver dag," sagde pigen. "I vil komme til at se hvordan".* Sigter Lewis her til, at kristendom ikke er noget statisk, at den er levende og fornyende. Den vokser ud af noget historisk (kniven på bordet), men den er fyldt med Kristi opstandelseskraft, og Kristi opstandelseskraft virker i den.

Pigens rapport om de tre hertuger og deres indbyrdes diskussion efter at være nået til "Verdens ende", som nogle kalder øen, hvor Aslans bord står dækket (side 182-83), er også meget sigende. En af dem vil tilbage til Narnia, en anden slå sig til tåls og nyde bordets herligheder og den tredje sejle videre for at finde verden "hinsides solopgangen".

Det er denne sidste, som rækker ud efter kniven for at kaste sig over sine kammerater. Hvorfor netop han, som synes at have det rigtige mål for øje? Den sanune kamp gentager sig i Caspian senere på rejsen (side 214-217). Motiverne til at søge til Guds rige kan være så mange. Ofte er de endda meget selviske, og man søger den herlighed og rigdom, riget har at give, men vil ikke tage korset op.

Ingen kan af sig selv tilrane sig Himmeriget. Det kan kun gives os, og vi kommer kun derind på Kristi indbydelse. Så længe vi er i livet, er vi til for andre, og har opgaver at løse, opgaver vi ikke kan undsige os, men må løse, uanset hvor meget vi end længes, og det personligt for os ville være en fordel at "komme hjem til Herren" (se 2 Kor 5:1-10; Fil 1:19-26).

Fuglene, som også optræder i det følgende kapitel, er de symboler på englene? og er de som sådan igen vidnesbyrd om den transcendente virkelighed, kristne selv i dette liv er omgivet af, den Jesus har åbnet for os: "Sandelig, sandelig siger jeg jer: "I skal se himlen åben og Guds engle stige op og

stige ned over Menneskesønnen" (Joh 1:51).
"I er kommet til Zions bjerg, til den levende Guds by, det himmelske Jerusalem, til tusinder af engle, en festforsamling, og en menighed af førstefødte, som er indskrevet i himlene, og til en dommer, som er alles Gud, til deres ånder, som er retfærdige og har nået målet, til Jesus, den nye pagts formidler, og det rensende blod, der taler stærkere end Abels" (Heb 12:22-24).
Og hvad med Ramandu? den gådefulde skikkelse, som er en tidligere stjerne, måske endda en tidligere *falden* stjerne, som har fået liv igen og er på vej til igen at skulle konune til at lyse på himlen? Krønikerne om Narnia er naturligvis fiktion, men fiktion opstået i hjernen på en genial tænker og dybt hengiven kristen. Narnia opstår af et univers, som er slukket (Charn. Beskrevet i "Troldmandens nevø").
Desværre fører Digory den onde dronning, Jadis med sig ind i Narnia, hvor hun efterhånden genvinder sin styrke og bliver til "Den hvide Heks". Hun overvindes af Aslan i "Løven, heksen og garderobeskabet", men hun er på forskellig måde til stede og gør sig gældende i flere af Narniabøgerne, og hun overvindes først definitivt i den sidste af fortællingerne "Det store slag". Narniafortællingerne er på denne måde fra begyndelsen af også tænkt ind i et større univers, hvorfra der også er forbindelseslinjer til vor verden.
Fælles for alle verdenerne, hvor de end opholder sig i rum og tid, er, at de er underlagt Aslan, "kejseren hinsides havets søn". Der har været en verden før Narnia, og der kommer en verden efter Narnia, men den verden er den evige verden, Aslans eget land.
I de forgangne verdner, som i de nuværende, og i vor verden har et fald fundet sted. Aslan har genoprettet følgerne af faldet, ikke blot i Narnia, men også i de tidligere verdener. Han har bragt verden forligelse. Ramandu skal minde os om dette større perspektiv både omkring skabelsen og omkring forsoningen.

2. Det forhold, at denne mand ikke havde noget at tale med Ramandu og hans datter om og det forhold, at han efter Morgenvandrerens tilbagekomst "deserterede, da skibet kom til ødeøerne, og rejste til Calormen" taler for sig selv om hans indstilling. *Han er på vej ud i frafaldet.*